

PISANII SÂNGEORZENE

ANUL XV, NR. 7(167), IULIE 2026

PISANII SÂNGEORZENE

Spiritualitate, Istorie și Tradiție

ANUL XV, NR. 7(167), IULIE 2026

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
Dr. ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române
Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Dr.
Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
biblioteca-digitala.ro/?pub=6346-pisanii-sangeorzene-revista-de-spiritualitate-istorie-si-traditie-locala

COPERTA 1: Dr. Artemiu Publiu Alexi

COPERTA 2: Piuă pentru pănură, Cormaia, Sângeorz-Băi, jud. Bistrița-Năsăud

COPERTA 3: Soldați sângeorzeni

COPERTA 4: Cioban cu glugă țărănească, folosită pe timp de ploaie sau frig. Clișeul a fost realizat de Tiberiu Moraru, în localitatea Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud

Cuprins

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

<i>Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866.....</i>	6
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI <i>Suvenire și notițe de călătorie.....</i>	17
DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Moașa sătească în Sângeorgiul Român.....</i>	33
<i>Corespondențe particulare ale „Tribunei”. Năsăud în iulie 1884.....</i>	40
<i>Maximilian Lica. Sângeorgiu, 16 martie 1887.....</i>	41
<i>Adunările populare din comitatul Bistrița-Năsăud.....</i>	43
GAVRIL BICHIGEAN <i>Slujitorii altarului bisericii române din Năsăud – Alexandru Haliță.....</i>	46
<i>Partidul Național-Liberal în Ardeal. Înființarea organizației național-liberale în județul Bistrița-Năsăud.....</i>	48
DR. DORIN DOLOGA <i>Sângeorz-Băi ducându-și neputința.....</i>	49
<i>Băile „Hebe” Sângeorz-Băi.....</i>	51

DIN GRANIȚĂ

<i>Rodna Veche – 2 mai 1887.....</i>	53
EMIL BOȘCA-MĂLIN <i>Vizita elevilor refugiați.....</i>	56
ICU CRĂCIUN <i>Presa secolului XX.....</i>	57
IONICĂ SCRIDON <i>Învățătorul Ștefan Pop.....</i>	59

COMUNISM

DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco-catolice de stare civilă (1889).....</i>	61
---	----

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

1

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Filimon Siminic – june, fiu de plugar	Ana Ciocan – fată căzută de plugar
Data încheierii căsătoriei	8 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Între Uliți nr. 86	Pe Conța nr. 316
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	22 ani	22 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Mihăilă Siminic – 50 ani Palagia Siminic – 50 ani	Ioan Ciocan – 50 ani Maria Ciocan – 48 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Iacob Anton – 33 ani Cosma Oanea – 46 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Toma Timocea – 45 ani cu Iftinia, femeia sa – 40 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	21, 28 ianuarie și 4 februarie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹	

2

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Isidor Reboreanu – june, fiu de plugar	Floarea Sohorca – fată fecioară de plugar

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANBN), fond Registre parohiale greco-catolice de stare civilă, Matricula cununaților anii 1858-1872, f. 31 v. – f. 32 f., poz. 1.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Data încheierii căsătoriei	8 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Între Uliți nr. 131	Pe Rogină nr. 365
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	30 ani	20 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Macavei Sohorca – 54 ani Senea Sohorca – 54 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	George Budușian – 51 ani Elias Varvari – 63 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Ioan Gabor – 38 ani cu Titiana, femeia sa – 32 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	21, 28 ianuarie și 4 februarie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹	

3

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Iacob Buia – june, fiu de plugar	Todora Miron – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	12 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Lângă Drum nr. 371	Peste Apă nr. 175
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	29 ani	22 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Senea Buia – 65 ani, văduvă	Simion Miron – 56 ani Eugenia Miron – 46 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Precup Mărcuș – 36 ani Clement Andresi – 35 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Procopie Varvari – 40 ani cu Todora, femeia sa – 36 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	28 ianuarie, 4 și 11 februarie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	

¹ SJANBN, f. 32 v. – f. 33 f., poz. 2.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹
------------	---

4

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Casian Ionel – june, fiu de plugar	Ioana Treancă – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	12 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Peste Apă nr. 190	Peste Apă nr. 221
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	30 ani	19 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Nechita Ionel – 60 ani Nastasia Ionel – 58 ani	Afrim Treancă – 70 ani Tecla Treancă – 60 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	George Budușian – 51 ani Macavei Sohorca – 54 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Moisa Miron – 40 ani cu Eudochia, femeia sa – 34 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	28 ianuarie, 4 și 11 februarie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ²	

5

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Cosma Budușian – june, fiu de plugar	Maria recte Irina Șiuncutean – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	12 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Între Uliți nr. 56	Lângă Drum nr. 444
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	38 ani	24 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Angilina Șiuncutean – 60 ani, văduvă

¹ SJANBN, f. 32 v. – f. 33 f., poz. 3.² SJANBN, f. 32 v. – f. 33 f., poz. 4.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Vasile Oanea – 64 ani Nistor Pop – 44 ani
Martori la cununia însăși (nași)	Vasile Oanea – 64 ani cu Maria, femeia sa – 50 ani
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	28 ianuarie, 4 și 11 februarie 1866, fără impedimente
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹

6

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Maxim Georgeș – june, fiu de plugar	Iftinia Varvari – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	12 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Între Uliți nr. 134	Lângă Drum nr. 278
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	23 ani	23 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Maria Georgeș – 63 ani, văduvă	Elias Varvari – 63 ani Maria Varvari – 60 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	George Budușian – 51 ani Macavei Sohorca – 54 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Ioan Andresi – 45 ani cu Parasca, femeia sa – 40 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	28 ianuarie, 4 și 11 februarie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ²	

7

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Cifor Moldovan – june, fiu de țigan	Todora Moldovan – fată fecioară de țigan umblător

¹ SJANBN, f. 32 v. – f. 33 f., poz. 5.² SJANBN, f. 32 v. – f. 33 f., poz. 6.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Data încheierii căsătoriei	12 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Rebrișoara, în bordei	Ilva Mare, Sângeorgiu nr. 35
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	24 ani	24 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Orfană
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Nistor Pop – 44 ani Cosma Oanea – 46 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Vasile Sângeorzan – 30 ani cu Maria, femeia sa – 30 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	28 ianuarie, 4 și 11 februarie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹	

8

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Maței Ciocan – june, fiu de plugar	Șofronea Sohorca – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	15 februarie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Peste Apă nr. 189	Peste Apă nr. 242
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	37 ani	27 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Dănilă Ciocan – 70 ani, văduv	Cosma Sohorca – 60 ani Maria Sohorca – 58 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	George Budușian – 51 ani Elias Varvari – 63 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Larion Isipoae – 72 ani cu Nastasia, femeia sa – 60 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	21, 28 ianuarie și 4 februarie, cu impediment gradul al 6-lea de rudenie	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	

¹ SJANBN, f. 32 v. – f. 33 f., poz. 7.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹
------------	---

9

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	George Sfrengeu – june soldat, fiu de plugar	Irina Ioan Pop – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	23 aprilie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Pe Conța nr. 322	Între Uliți nr. 79
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	32 ani	24 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Palagia Maței Sfrengeu – 54 ani, văduvă	Ioan Pop – 57 ani Nastasia – 50 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Cosma Oanea – 46 ani Iacob Anton – 33 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Toma Timocea – 46 ani cu Iftinia, femeia sa – 40 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	21, 28 ianuarie și 4 februarie 1866, cu licența militară	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ²	

10

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Elias Sfrengeu – văduv econom plugar	Nastasia Rusu – văduvă econom plugar
Data încheierii căsătoriei	13 mai 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Pe Conța nr. 321	Lângă Drum nr. 264
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	41 ani	25 ani
Starea civilă	Văduvi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Orfană

¹ SJANBN, f. 33 v. – f. 34 f., poz. 8.² SJANBN, f. 33 v. – f. 34 f., poz. 9.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Costan Lica – 44 ani Nicolae Lupoae – 75 ani
Martori la cununia însăși (nași)	Iacob George – 50 ani cu Eudochia, femeia sa – 40 ani
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	5, 6 și 13 mai 1866, cu dispensare de jele
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹

11

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Ștefan Marica – june, fiu de plugar	Tecla Gagea – fată căzută de plugar
Data încheierii căsătoriei	28 mai 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Peste Apă nr. 251	Pe Rogină nr. 301
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	27 ani	22 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Nechita Marica – 55 ani Tecla Marica – 50 ani	George Gagea – 48 ani Ileana Gagea – 44 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Nechita Anisie – 45 ani Iacob Anton – 33 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Leon Nicolai – 38 ani cu eugenia, femeia sa – 40 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	6, 13 și 17 mai 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ²	

12

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Tănase Mușină – văduv, morar	Maria Petroaie – fată căzută în 4 rânduri, zilieră

¹ SJANBN, f. 33 v. – f. 34 f., poz. 10.² SJANBN, f. 33 v. – f. 34 f., poz. 11.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Data încheierii căsătoriei	18 iunie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Feldru, la moară lângă Someș	Sângeorgiu, are locuință cu chirie unde a putut
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	56 ani	50 ani
Starea civilă	Văduv	Celibă
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Orfană
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Costan Lica – 44 ani Isac Gagea – 40 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Alexa Brânză – 62 ani cu Titiana, femeia sa – 55 ani din Feldru	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	3, 10 și 17 iunie 1866, fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹	

13

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Vasile Măriuș – june, fiu de plugar	Ioana Paramon Pop – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	22 iulie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Între Uliți nr. 97	Lângă Drum nr. 344
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	22 și 7/12 ani	23 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Roman Măriuș – 60 ani Ioana Măriuș – 50 ani	Paramon Pop – 58 ani Ileana Pop- 50 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Costan Lica – 44 ani Nicolae Lupoae – 75 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Gacea Leonte Pop, văduvă – 61 ani, cu Ioan Cârcu – 32 ani, căsătorit	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	3, 10 și 17 iunie 1866 cu dispensă de la impediment canonic cu gradul al 6-lea, ordinul al II-lea	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	

¹ SJANBN, f. 33 v. – f. 34 f., poz. 12.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹
------------	---

14

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Gabriel Clipotă – văduv, fiu de plugar	Gacea Gabor – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	23 noiembrie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Pe Rogină – nr. 300	Între Uliți nr. 128
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	33 ani	27 ani
Starea civilă	Văduv	Celibă
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Orfană
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Nechita Anisie – 45 ani Grigore Ciocan – 34 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Maftei Miherta – 38 ani, cu Titiana, femeia sa – 36 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	11, 18 și 20 noiembrie 1866 cu dispensă de la Sedria orfanală	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ²	

15

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Vartolomeu Macavei – june, fiu de plugar	Ioana Gagea – fată căzută de plugar
Data încheierii căsătoriei	23 noiembrie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Peste Apă nr. 195	Pe Rogină nr. 301
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	23 ani	23 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Elias Macavei – 64 ani, văduv	George Gagea – 46 ani Ileana Gagea – 40 ani

¹ SJANBN, f. 33 v. – f. 34 f., poz. 13.² SJANBN, f. 34 v. – f. 35 f., poz. 14.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Nechita Anisie – 45 ani Grigore Ciocan – 34 ani
Martori la cununia însăși (nași)	Nechita Anisie – 45 ani cu Sofia, femeia sa – 50 ani
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	11, 16 și 20 noiembrie 1866 cu dispensare de-al 6-lea grad de afinitate ordinul al II-lea
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹

16

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	George Scurtu – june, fiu de plugar	Cristina Călina – fată fecioară de plugar
Data încheierii căsătoriei	23 noiembrie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Parva nr. 18	Între Uliți nr. 39
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	25 ani	20 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Nu este trecut	Iacob Călina – 65 ani Solomia Călina – 60 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Nechita Anisie – 45 ani Grigore Ciocan – 34 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Todor Sângeorzan – 50 ani cu Maria, femeia sa – 45 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	11, 16 și 20 noiembrie 1866 cu dispensare de-al 6-lea grad de afinitate ordinul al II-lea	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ²	

17

	MIRELE	MIREASA
Numele și prenumele	Echim Clipotă – june, fiu de plugar	Nastasia Andresi – fată fecioară de plugar

¹ SJANBN, f. 34 v. – f. 35 f., poz. 15.² SJANBN, f. 34 v. – f. 35 f., poz. 16.

Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anul 1866

Data încheierii căsătoriei	24 noiembrie 1866	
Locul nașterii, strada și numărul casei	Pe Rogină nr. 300	Pe Valea Borcutului nr. 425
Religia	Greco-catolici	
Vârsta la căsătorie	30 ani	19 ani
Starea civilă	Celibi	
Numele și prenumele părinților, locuința și statutul lor	Orfan	Ioan Andresi – 63 ani Iftinia Andresi – 60 ani
Martori la învoirea liberă înainte de cununie	Nechita Anisie – 45 ani Grigore Ciocan – 34 ani	
Martori la cununia însăși (nași)	Mafti Miherta – 38 ani cu Titiana, femeia sa – 36 ani	
Preotul care a săvârșit cununia	Simion Tanco	
Vestirea de trei ori, dispense, impedimente	11, 16 și 20 noiembrie 1866 fără impedimente	
Învățat, mărturisit și cuminecat sau?	Da	
Observație	Nu este aplicată ștampila de trecere la ortodoxie cu data de 21 octombrie 1948 ¹	

¹ SJANBN, f. 34 v. – f. 35 f., poz. 17.

Suveniri și notițe de călătorie

(În Transilvania, România și Dobrogea)

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

VII

Blajul este un mic orășel cu vreo 2.000 locuitori, situat între ambele guri ale Târnavelor și are o poziție foarte romantică. Blajul este neînsemnat ca oraș, dar este cel mai memorabil loc pentru românism, locul cel mai scump pentru faptele sale îndeplinite în cauze naționale, în cauze de regenerare și redeșteptare a simțului și a cugetării românești dincoace și dincolo de Carpați.

„Blajule, ție națiunea
Îți închină salutare
Salutare Românimea
În cultura-naintare”.

Cu aceste cuvinte ale poetului, salut și eu Blajul.

Pe cerul României domina întuneric, întuneric intelectual și cultural. Românii orbecăiau prin ceața nopții. Atunci o zare binefăcătoare se răspândește să alunge întunericul. Zarea se dezvoltă tot mai mult în o adevărată lumină care a mântuit neamul românesc nu numai dincoace, dar a ajutat renașterea fraților de dincolo. Blajul fu acel focar luminos care prin școlile sale înființate pe la anul 1754, prin oamenii ieșiți de aici, a dat renaștere naționalității și a deșteptat conștiința și simțul poporului. Blajul a dat cei dintâi luceferi și apostoli ai renașterii României, a dat renașterea limbii, a istoriei și a literaturii române.

„Dacă nu era Klein (Micul) Șincai și Maior, românii, astăzi, istoria nu ar avea. Așa scria eruditul Heliade Rădulescu la anul 1838. Dar Blajul a făcut și mai mult. A dat renaștere românilor la 1848 ca națiune politică, ca națiune în șirul celorlalte națiuni. Să ne aducem aminte de marea adunare de la 8/15 mai, de jurământul solemn depus de poporul român în Câmpul Libertății, de drepturile proclamate de națiunea întreagă. Să ne aducem aminte de acel bogat și adevărat spirit, național ce s-a cultivat aici cu atâta îngrijire prin o mulțime de distinși crescători, de acel nobil simț ce s-a plantat întotdeauna în tinerimea română și care a dat fructe atât de îmbelșugate și binecuvântate.

A nu recunoaște aceste merite Blajului, înseamnă a nu recunoaște dreptatea, a voi blamarea adevărului.

M-aș depărta prea tare de la obiectul meu, dacă aș face istoria Blajului și a însemnătății lui, și aș obosi și pe cititori prea mult, în loc de a face aceasta, voi fi atât de nemodest și voi face amintire de unele suvenire de ale mele, pentru ce bunul cititor va binevoi a nu-mi lua în nume de rău. Nu voi fi eu cel de dintâi care vorbesc despre mine. Eu cunosc destui, se vede că s-a făcut moda așa.

Am petrecut în Blaj 5 ani, un timp frumos și o viață plăcută de student împreună cu multe suvenire de tot soiul.

În toamna anului 1863 am mers pentru prima oară la Blaj; chiar atunci și-a ținut și Asociațiunea transilvană o adunare generală¹.

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 56, p. 361.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Mersesem aici de la liceul (gimnaziul) săsesc (luteran) din Bistrița, unde studiasem de la 1860 și unde noi românii începuserăm a fi rău văzuți, rău tratați și persecutați. Era chiar în acea vreme de aur când și românii începuseră a se bucura de drepturi naționale, aveau deputați la dieta din Sibiu. Cu un cuvânt era un spirit general bun în cărturăria și în poporul român. Acest spirit străbătuse și între tinerii români a acestui institut ca de la toate institutele din patrie. Prin clase mai superioare se disputau școlarii cu profesorii din istoria patriei. Un amic al meu merse odată cu istoria lui Petru Maior în școală și cu aceasta la mână dovedi profesorului, cum că istoria lui Teutsch conține aserțiuni neadevărate, neîntemeiate încât privește pe români.

Cântăm în școală: „Deșteaptă-te române” și alte melodii naționale. Odată (era la 1861) ne-am făcut, cu toții cocarde românești, pentru că și colegii noștri încă purtau de ale lor, însă numai ne-am trezit cum că profesorul de clasă ne confiscă toate cocărzile, nu însă și la sași. Ni s-a zis, gimnaziul este săsesc. Ce era de făcut? Ne-am făcut alte cocărzi? Însă când intram în școală, le luăm jos și după școală iar le puneam la pălărie.

În Blaj, se înțelege, am aflat alt spirit, altă viață. Prelegerile numai în limba română, conversațiile în școală și afară numai românește, toate aceste au făcut asupra mea, care veniseși de la străini, o impresiune ce nu voi uita niciodată. 3/15 mai era pe acele vremi o rară și măreață sărbătoare școlastică și națională. Nu voi uita niciodată la ce entuziasm m-a transformat cea dintâi sărbătorire ce am văzut în Blaj, în primăvara anului 1864. Seara luminăție, serenadă cu conduct de torțe, muzică, cor, vorbiri însuflețitoare la director, la mitropolitul Șuluț, transparente în fereștile muzeului, în ziua de 15 mai, misă în mănăstire, misă și vorbiri în Câmpul Libertății. Nu voi uita niciodată de frumoasa, elocința și entuziasmată vorbire a fostului meu profesor Ion Silviu Stoian, care nu mult după aceea a repausat. Vorbirea lui însă a rămas un lung timp în tradițiunea studenților. Pagubă, căci după cât știu eu, nu s-a publicat acea frumoasă și românească cuvântare.

Dar câte momente fericite, frumoase și înălțătoare de inimă și de minte nu am petrecut! A le descrie toate aş trebui să trec marginile acestei scrieri, m-aș abuza prea mult de paciența onoraților cititori. Dar toate aceste le las pentru alte vremi. Acum mă mărginesc a face mărturisirea cum că Blajul este pentru mine un loc sacru, un loc față de care nu pot se nutresc decât cea mai profundă pietate, o stimă și un respect nemărginit. Aici am învățat eu a cunoaște mai întâi istoria poporului românesc, aici m-am luptat mai întâi cu adevărate simțăminte românești, aici am învățat a cunoaște și venera umbrele marilor martiri ai Româanismului, aici am învățat a iubi neamul meu, ai cunoaște trecutul și aspirațiunile lui.

Este micuț Blajul după poporațiune, dar este mare după lumina ce o răspândește. În Blaj se află un seminar arhidiecezan, care după cât sunt informat, este mai bine organizat ca cel din Gherla, cu toate aceste după a mea părere ar trebui și aici unele reforme care, sper, cum că cu vreme toate se vor face. În Blaj se află un gimnaziu (liceu) de 8 clase, o preparandie, o școală primară (normală) și o școală de fete. Aici este reședința mitropolitului greco-catolic cu un capitol din vreo 9 canonici, între care foarte mulți sunt oameni erudiți și distinși prin fapte frumoase din trecut, precum este marele filolog și nestor al literaturii române Timotei Cipariu, stimatul meu profesor I. M. Moldovanu, un bărbat înzestrat cu cele mai frumoase virtuți. Mai amintesc pe Vlasa Cicudi, dr. Rațiu, Vestemian, Antonelli, Mamfi ș. a., toți bărbați stimați și iubiți de români.

Tot aici se află reședința administratorului politic și a judecătoriei de cerc. Blajul este un loc plăcut și avantajos, atât prin poziția sa, cât și prin împrejurarea, căci se află în drumul căii ferate, pagubă căci locuitorii lui și în special burghezia nu dezvoltă o activitate și o sânguință mai intensivă, căci atunci, de bună seamă, ar înainta și pagubă căci s-au încuibat și în acest cuib românesc atâția ovrei. Dar să revin la firul meu¹.

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 57, p. 371.

Suveniri și notițe de călătorie

VIII

Trenul trecu ca fulgerul pe la spatele Blajului, pe la șura și via mitropolitului. La dreapta am lăsat Blajul și Câmpul Libertății, care se vede a fi mai întreg mâncat de apa Târnavei, pentru că nimeni nu grijește de conservarea acestui loc sfânt, și în urmă am ajuns la gara Blajului. Gara se află departe afară de Blaj la Șipotul Crăieșei; așa se numește un abundent și prea bun izvor de apă din sus de Blaj. Aceasta gară s-ar fi putut construi și mai aproape de oraș, însă în acest caz românii ar fi avut prea mare comoditate. La gara Blajului am stat puțin, abia am apucat să beau un pahar de apă de la Șipotul Crăieșei.

Trenul se mișcă, Blajul rămâne. Suntem la Nișca. Aceasta este o prea frumoasă pădure de stejar crescută în șesul de pe malul drept al Târnavei celei mari, este acea pădure istorică, din domeniul mitropolitan, unde a fost întimpinat Simeon Bărnuț în Duminica Tomii 1848 de către vreo 6.000 de oameni și unde, voind aceștia a desprinde caii de la trăsura lui Bărnuț pentru a trage dâșii trăsura, acesta le-a adresat următoarele remarcabile cuvinte: „Acum nu este timpul fraților! Să băgăm pe oameni în jug, ci să-i scoatem; lăsați dară să tragă vitele că voi ați tras destul și acum să fim omeni liberi”. Nișca a fost o mulțime de ani locul pentru aranjare de sărbători naționale și scolastice la fiecare an în 15 mai.

Trenul mai făcea ici colea mici popasuri, la stațiuni mai mici, însă pasageri nu se prea îmboldeau. Eu am mai privit unele sate cunoscute, apoi m-am retras în fundul cupeului unde m-am predat meditațiilor, însă Blajul cu ale sale nu-mi mai ieșea din cap.

Era 3 și jumătate trecut când am sosit la Copșa, unde trebuia să mă dau jos și să aștept după trenul ce duce la Sibiu. Stam la fereastră și așteptam să mi se deschidă ușa. Deodată văd un cunoscut trecând spre restaurant și nu mă putui stăpâni fără a-l striga pe nume.

- Hodoș! - exclamai. Acesta era mult regretatul nostru bărbat dr. I. Hodoș. Dânsul mă aștepta până mă dau jos din tren, mă salută cu acea inimă deschisă, sinceră, nobilă și amicală ce caracteriza pe acest brav bărbat. Eu, cu deosebire, simțeam o mare bucurie pentru aceasta întâlnire, pentru că știam cum că vine la „Roșia Abrudului”, unde așezară la cele eterne pe socrul său demn și iubit de toată suflarea românească ce l-a cunoscut, pe cunoscutul popă Balint, colegul de arme al marelui erou și Român Avram Iancu, regele munților de la 1848-49, pe care noi cești tineri îl numeam „Tata-moș”.

Simțeam bucurie, pentru că doream a ști mai multe despre Tata moș, pe care atât de mult l-am stimat, afară de aceea nici cu dl. Hodoș nu mă întâlnisem de mult, și doream să-mi povestesc mai multe de la Sibiu. Eu știam, că tot ce îmi spune Hodoș, este lipsit de patimă, este obiectiv, este adevărat. Și Hodoș, gentil cum era, mi-a și satisfăcut întrebărilor și dorințelor mele.

Hodoș era ca și mine obosit de drum și poate și de gândiri. Am luat împreună un dejun frugal, apoi dânsul își luă chilie pentru a dormi câteva ceasuri: vreme pentru somn avea destulă, pentru că trenul la Sibiu avea să plece abia numai la ora 11 în zi. Nu trecuse un sfert de ceas după sosire și tot publicul era depărtat. Parte era retras în camere separate, încât adică s-au aflat de aceste, parte se așezase pe cele bănci din restaurant pentru a trage un pui de somn de dimineață. Numai mie nu-mi venea somnul nici de frică nici de voie bună.

Dar ce să mă fac de vreme lungă? Începui a mă preumbla pe peron în sus și în jos. Ies afară din raionul gării pe șoseaua ce vine de la Sibiu și merge în sus spre Mediaș. Întâlnii doi țărani din Proștea Mare. I-am întrebat despre mai multe. „Ne omoară porția (darea), d-le”, mi-au exclamat bieții oameni cu o expresiune dureroasă. Mi-au arătat satele din apropiere: Copșa, Proștea-Mică, Proștea-Mare, mi-au spus cum că Mediașul este foarte aproape numai o jumătate bună de ceas. Dacă căpătam o birjă (trăsură) vizitam Mediașul. Eram decis să mă duc în satul Copșa, însă o ploaie mărunță și îndesată mă astrânge să mă reîntorc la gară. Dar aici ce era se fac?! De preumblare eram săturat. Rog pe restaurante să-mi deie un dinar, fie și în limba maghiară, pentru că eram hotărât ca de vreme lungă se învăț și ungurește, însă nu avea niciunul.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

O idee se părea a se scoate din necaz. Deschis micul geamantan (cufăr) de mână în speranța de a afla aici ceva, însă... nimică. Altul mai mare era predat ca bagaj... Dar totuși, o pății ca țiganul din poveste. Un jurnal în care erau învelite niște haine mă scoate la mântuire. Era un număr din fie iertată „Concordia” a d-lui S. V. Popa de la anul 1867, adică din niște vremi mai bune, care însă demult s-au vremuit.

Niciodată dară nu am citit cu atâta atențiune acest ziar ca acum. Nimic n-a rămas necitit. Nu știe nimenea numai cel ce a pățit-o ca mine ce mare binefacere este o lectură, fie aceea oricum, când vremea este lungă. Să mă crezi iubite cititorule, cum că este de interes a citi un ziar după 13 ani, este și de mai mare interes a pune în paralel timpul de atunci cu cel de față și a face un studiu comparativ. Se fac numai unele împărtășiri din acel număr care era de la 20 mai 1867, adică înainte de încoronarea Majestății Sale de rege al Ungariei.

În articolul de fond se constată, cum că în deputațiunea regnicolară s-a ales din casa magnaților mitropolitul Andrei baron de Șaguna, iar în camera deputaților, din 24 de membri, 2 români ca reprezentanți ai națiunii române și anume I. Hossu și G. Ioanovici, care delegațiune avea se compună diploma inaugurală.

Iată ce recomandă „Concordia” acestor 2 români: „Puneți-vă fraților! toată silința ca în diploma inaugurală să se pună un pasaj și pentru asigurarea tuturor naționalităților, pentru egala îndreptățire a acelor și pentru autonomia Transilvaniei sau dacă vă place cu altă expresiune, pentru dreptul istoric al Transilvaniei”.

Tot în acest număr se află o corespondență din Blaj intitulată „3/15 mai”, în care se descrie mai pe larg serbarea din 3/15 mai, care zi devenise o rară sărbătoare, o zi sfântă de pe acele vremi. M-a interesat mult descrierea acelei sărbători la care participasem și eu. Aceasta descrierea mi-e cunoscută, mi-a dat prilej de a recapitula toate suvenirele de pe acele vremi din Blaj și a le compara cu actualitatea. Atunci tinerimea română serba cu multă pompă nu numai ziua de 3/15 mai, dar și 26 octombrie, aniversarea sancționării legilor de la 1863, prin care se recunosc națiunea română de națiune politică, pe când astăzi nu le este iertat bieților studenți nici se joace în petreceri private sub amenințare de a fi închise institutele.

O distanță de 13 ani și iată ce mare diferență.

Să vă mai spun cum că tot în acel număr, în foișoară se continuă publicarea „Noptilor carpatine” de I. C. Drăgescu (noaptea a 5-a) care se termină cu poezia din care citez o strofă:

„Nedreptatea, împilarea,
Tirania, subjugarea,
Piară tot ce-i hrănesc,
Din pământul românesc”.

Apoi o altă poezie adresată Societății de lectură de la gimnaziul din Beiuș de către prea timpuriu decedatul fiu al Marmației, juristul Simion Botizan.

Pentru a marca mai bine spiritul timpului de atunci, las să urmeze și din aceea 2 strofe, apoi trec mai departe:

Prin vâlul noptii crude ce-apasă-a lui (poporului român) vedere,
Revibră cu durere oftatul seu duios:
Lumină! ah lumină! răpita mea avere!
Răsari eternă faclă pe cerul meu noros!

După ce am citit „Concordia” din doscă în doscă, am început iară la preumblare.

- D-ta încă călătorești la Sibiu? - mă agrăi un domn de vreo 30 de ani în limba germană, care se vedea că încă nu știe ce se facă de vremea lungă.

- Încă dară! De cine am cinstea?

- Sunt X, profesor la gimnaziul de stat din Budapesta și acum merg la Sibiu pentru a vizita pe părinți și rudeniile.

- Va să zică suntem colegi, mă bucur.

Suveniri și notițe de călătorie

Bucuria era de ambele părți, eu cu deosebire eram mai mulțumit de această cunoștință. Voiam a profita de ocaziune pentru a cunoaște mai de aproape referințele școlilor gimnaziale din capitală și, îndeosebi, modul cum se aplică și cu ce succes ordinațiunile și planurile mai noi ale ministrului de instrucțiune și, în urmă, voiam să cunosc părerile lor.

După o lungă și interesantă conversație convenirăm ambii cum că reformele ce se introduc în instrucțiunea școlilor noastre secundare, sunt mai rele decât planul de învățământ nemțesc a lui Thun, de pe la 1850, pentru că nu țin cont de spiritul în care se reformează astăzi toate școlile prin statele civilizate, nu țin cont de lipsurile populațiunii noastre și de principiile economiei naționale. Chiar acele discipline pe care se pune mai mare preț în țările înaintate precum Anglia, Franța, Germania, Belgia, etc., din istoria naturală, fizică, chimie, antropologie, igienă și economia națională, la noi sunt mai puțin considerate, că unele sunt scoase de tot afară, iar altele se propun numai cu numele.

- Ce politică revoluționară faceți? - ne zise dr. Hodoș, lovindu-mă din drept pe umăr. Mi se pare răsturnată sistema politică, ori dară pe guvernul actual? Aici să ne gătam, căci trenul pentru Sibiu îndată sosește.

Și în adevăr, nu peste mult a și sosit cu mai mulți cunoscuți între care și redactorul Negruț cu care am călătorit împreună. Pasagerii începură a se concentra pe peronul gării.

La ora 11 și câteva minute am și pornit.

IX

Calea ferată de la Copșa la Sibiu merge în direcțiune sudică și anume pe valea unui râuleț ce vine de la Ocna Sibiului, ce se numește „Unul alb” pentru că conține multă sare. De aici începe a sui de o oră ce șesul Târnavei Mari de la Copșa este numai 900 urme peste Marea Adriatică, iar la Ocnă suie la 1272 urme, adică cu 372 urme.

Dintre satele peste care trece calea ferată spre Sibiu amintesc la acest loc: Șeica-Mare, un opid săsesc cu vreo 2.000 suflete, apoi Ocna Sibiului, un frumos orașel locuit de români și unguri, la o depărtare de circa o milă și jumătate de la Sibiu. Acest orașel este remarcabil cu deosebire pentru minele lui de sare, despre care se zice a fi fost cele mai bătrâne din țară, apoi pentru băile sau scaldele de apă sărată. Puterea vindecătoare a acestor băi este de mult cunoscută și de aceea aceste băi sunt foarte cercetate. Mai ales în timpul din urmă se frecventează mai bine de când trece drumul de fier și de când de la Sibiu se aranjează mereu excursiuni de plăcere¹.

În anul 1878, august, am vizitat mai în urmă aceste băi în societate cu o frumoasă cunună de dame și domni. D-nele Zinca Romanu de la Făgăraș și sora sa Aurelia, d-na Măcelariu, sora și o nepoată a sa, d-na Constanța Dunca-Schiau, d-nii Georgiu Barițiu, Ion Romanu avocat în Făgăraș, V. Romanu, Anania Trâmbițaș. După ce am luat băi, ne-am întrunit la o urmă în grădina d-lui avocat d'Harșanu. Aici s-a dezvoltat o petrecere vială cu discursuri și dispute interesante și instructive, ce mi-a lăsat suvenire plăcute. Petrecerea a durat până târziu.

Dar să vin la băile dela Ocna.

Pentru scalde sunt întocmite cu chilii și rechizite 3 lacuri.

a) lacul lui Thököli de o afunzime de peste 16 stânjeni, însă are o cantitate atât de mare de sare, încât pondul specific al acestei ape sărate întrece pondul specific al corpului omenesc, de unde urmează cum că omul nu se poate cufunda în apă numai foarte anevoie, dar cu atât mai ușor se poate cufunda unul care nu știe să înoate.

Pondul specific al acestui lac este 1,1487.

b) lacul roșu de o afunzime cam de 21 stânjeni care stă în comunicație cu un alt lac de 6 stânjeni afunzime. Este mai sărac de sare, de aceea se folosește mai mult pentru scădat.

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 58, p. 374-375.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Pondul specific este 1,0573.

c) lacul verde de o afunzime tot așa de mare ca cel de mai înainte și stă în comunicație cu alte 2 lacuri unul de 17 și al 2-lea de 7 stânjeni afunzime.

Pondul specific este aici 1,0461.

Las să urmeze aici și analiza acestor lacuri de apă sărată făcută de cătră P. Schnell la anul 1855.

Din 1000 părți de apă se află în:

Lacul	a	b	c
Natron acid sulfuric .	10,352	3,891	3,486
Calcar	3,144	1,273	0,951
Natriu cloric	157,649	71,003	53,385
Natriu de iod	0,250	0,110	0,083
Magniu cloric	23,334	8,499	7,086
Kaliu	1,969	0,932	0,678
Calciu	6,309	2,497	2,019
Suma	203,007	88,205	67,688

Îndată ce ajunge trenul la Ocna Sibiului, se deschide un mare șes înainte, ce se pare ca îngădit de munții de la sud, iar în mijloc își înalță Sibiul turnurile bisericilor sale. Este frumoasă și desfătătoare panorama ce se prezintă înaintea ochilor. Din depărtare se pare Sibiul a zace la poalele acestor falnici munți ce-și înalță piscurile cu mândrie până sus la nori și care despărțesc Ardealul de România. Este păcat că acești munți sunt muți și nu știu grăi, nu știu spune și descrie trecutul acestei țări în culori adevărate, nu știu descoperi suferințele milenare ale poporului românesc la care la toate a fost martori vii și nu știu descrie luptele sângerașe ce le-au avut colonii lui Traian în aceste șesuri pentru apărarea patriei, a numelui și a existenței neamului românesc.

Cel ce nu a vizitat Sibiul, respectiv e ținutul Sibiului spre Turnu-Roșu până în munți, crede cum că acești munți nu pot să fie în depărtare mai mare decât cel mult jumătate de ceas, cu atât mai puțin nu știe cum că prin acest zid viu se strecoară un mare fluu al Transilvaniei, Oltul cel pururea tulbure, care, după ce iasă din Ardeal traversă România mică (Oltenia) se varsă în Dunăre la Turnu-Măgurele vis-a-vis de Nicopole, ambele aceste orașe destul de cunoscute din resbelul a. 1877-78 pentru bravura artileriei române și cuprinderea Nicopolului.

Dară înainte de a descrie mai de aproape acest ținut, dintre Sibiu și Olt, Turnu-Roșu, să revenim la Sibiu.

X

Sibiul (Cibinium) este oraș cu o populație de peste 20.000 locuitori: nemți, români, unguri, țigani, etc. Poziția Sibiului este una din cele mai frumoase, situat în mare parte pe un frumos platou la malul drept al fluviului Cibin. Este în adevăr unul din cele mai frumoase și mai plăcute orașe din Transilvania. Pe lângă poziția lui cea romantică și atrăgătoare, are un aer bun, o apă bună, vin și bere bună, viață ieftină în proporțiune cu Clujul și cu alte orașe. Are 10 biserici între care 3 sunt românești. Aici își are reședința mitropolitul român greco-ortodox, precum și comitetul Asociațiunii transilvane. Românii au un seminar teologic, împreună cu un curs pedagogic. Tot aici se află un gimnaziu săsesc, o școală reală și un gimnaziu de stat, care în timpul din urmă s-a transformat din nemțesc în unguresc. Se mai află în Sibiu 2 mănăstiri, una franciscană și a 2-a ursulină, apoi un seminar pedagogic protestant. Aici se află reședința comandai militare pentru întreaga țară, mai multe reuniuni de credit, asigurare, etc., între care

Suveniri și notițe de călătorie

și una în parte românească, „Transilvania” ce are de director pe bravul dr. Aurel Brote și a doua întreagă românească, „Albina”, cu directorul V. Roman.

Între lucrurile cele mai însemnate amintesc:

1. Muzeul lui Bruckenthal, un frumos palat, cu mai multe colecțiuni științifice făcute de către baronul Samuel Bruckenthal, guvernatorul Transilvaniei de la 1773 - 1787.

Aceste colecțiuni sunt: o galerie de icoane cu vreo 15 chilii; o bibliotecă cu vreo 20.000 tomuri; o colecțiune arheologică de pe timpul romanilor și o colecțiune mineralogică. Cu deosebire, sunt frumoase unele minerale ardelenesti de aur și telur.

2. Colecțiunile naturale, arheologice și numismatice a societății transilvănene pentru științele naturale.

3. Biblioteca Asociațiunii transilvane.

Afară de aceste mai au și diferitele institute de învățământ, biblioteci și colecțiuni științifice.

Demn este a face amintire despre seminarul românesc, care se bucură de buni profesori, cu deosebire din științele naturale și din agronomie, și care are o grădină agronomică pentru propuneri practice din această frumoasă știință. Doamne ce idee minunată și folositoare acesta!

Bine a făcut Sibiuul că a început a da o direcțiune mai practică pentru elevii seminariali, o direcțiune mai folositoare pentru viață. Bine ar face și celelalte institute preoțești când ar imita, mai ar întrece pe Sibiu cu introducerea de științe practice, științe ale acelei de care are trebuință poporul nostru. Ar trebui să se învețe alumnii noștri de prin seminarii mai puțină teologie și mai multă pedagogie, mai multă, agronomie, economie, igienă, chiar drepturi și altele asemenea. Atunci am căpăta preoți cum ne trebuiesc nouă, nu fanatici și iezuiți de toate fasoanele, ci oameni ce vor ști învăța poporul despre toate cele trebuincioase la lupta pentru asistență, oameni ce ar fi adevărată lumină a poporului nostru.

Dintre societățile publice mai amintim la acest loc: Societatea săsească transilvanică-geografică, Societatea pentru științele naturale, Reuniunea femeilor române, Reuniunea română de cântări, Casina română, etc.

Sibiuul are mare însemnătate și pentru istoria românilor ardeleni. Aici a avut reședința comitetul național politic ales în 15/5 1848. Aici s-a ținut prima dietă a țării în care au participat și românii ca națiune egal îndreptățită cu sașii și ungurii. Aici s-au făcut legile favoritoare națiunii române la 1863 în care la § 3 se zice:

„Națiunile (transilvanice) recunoscute legalmente precum națiunea ungurească, secuiasca, săsească și românească sunt una față de alta, deplin și egal îndreptățite și ca atare se bucură în tenoarea constituției transilvane de drepturi politice egale. Prin aceasta nu suferă nici o restricțiune, nici exercițiul liber religios, nici egalitatea de drepturi politice și cetățenești ale tuturor locuitorilor fără deosebire de naționalitate și de confesiune”.

Era lume și bune vremi atunci când în sala „Împăratului roman” se auzeau în dieta țării accentele limbii românești, când în toate unghiurile țării se practica limba română ca limbă oficioasă în toții ramii de justiție și de administrație.

Deși românii sunt în minoritate față de populațiunea din Sibiu, au jucat și vor juca și în viitor un rol însemnat atât în cele locale sau ținutale, cât și în cele naționale. Cărturăria Sibiuului este inteligentă, cultă și în toată privința foarte aleasă, compusă din oameni cu trecut, cu merite, din oameni înarmați cu științe și frumoase cunoștințe, advocați, medici, teologi, comercianți, profesori, preoți, etc.

Accentuez cum că populațiunea acestui ținut se află în absolută majoritate românească. Sunt sate curate românești precum Rășinari, Seliște ș. a. care întrecută foarte multe pretinse orașe din Transilvania, atât prin numărul populațiunii, cât și cu deosebire a bunei stări materiale și a tipurilor frumoase și binefăcute, întreagă populațiunea de margine se caracteriză prin o istețime în purtare, agerime în judecată, curățenie în veșminte, prin o frumusețe și o talie poe-

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

tică și prin o dezvoltare fizică marțială.

Ocupațiunile lor constau mai ales (afară de economia de vite) din industrie și comerț. Brânza și lâna bârsănească (se numesc așa de la Țara Bârsei ai cărei locuitori încă au aceste ocupațiuni) sunt cunoscute atât în țară, cât și afară de țară¹.

Este interesant a vedea pe țăranțele române în frumoasele și simpaticele lor costume, apoi cu păpuși (ghete) de lac și mănuși de glăcé, iar pe țărani șezând în cafenele amestecați cu elita Sibiului jucând biliard, cărți, citind foi, etc. Un țăran de la Boița mi-a povestit la anul 1878, cum că dânsul a fost în Constantinopol, Atena, Adrianopol ș. a. l. în negustorii de porci.

Din toate aceste se vede ce contrast mare se află între țăranul român din acest ținut, și între cel de pe Câmpie, Târnave, etc. însă mă tem că această emancipare și progres în lux să nu treacă în degenerare și, prin un lux prea mare, să nu aducă ruină materială și de aici și cea morală. Istoria ne învață cum că luxul a fost cauza decadenței multor popoare, pentru că luxul aduce viciuri ruinătoare și dănuoase.

Eu am umblat multe locuri românești, multe ținuturi și provincii române, însă tipuri și talii așa frumoase de femei române n-am văzut nicăieri. Ținutul Bârgăului și al Bistriței este renumit pentru frumuseți de tipuri femeiești, însă cu Sibiul nu pot face concurență. Sibiana își întrece pe bărbat prin istețime și agerime. Prin frumusețile lor și, cu deosebire, prin portul cel plin de gust și grație te farmecă până la rărunchi, îți aprind călcâiele. La femeile sibiene, sub care înțeleg și pe cele din jur, se pot aplica foarte nimerit următoarele strofe ale d-lui V. Alecsandri:

„Femeia-i ca apa ce curge la soare
Și până te-neacă te-atrage mereu,
Ca pasărea mică ce-i gata să zboare
Deși ea te cheamă prin cântecul său.

Dar fie cum este, cum ea se preface,
Ca pasărea mică îți place și-o vrei
Ca apa vicleană asemenea-ți place,
Că deși te-neacă, mori în sânul ei”².

Dar înainte de a vorbi despre cele petrecute la Sibiu, invit pe cititori să facem o preumblare mică în jurul Sibiului. Mai întâi să ne dăm rendez-vous la pomposul edificiu, cafenea și ospătărie, a lui Habermann, vis-à-vis de marea cazarmă militară. Aici este, pot zice, cel mai frecventat loc de promenadă, apoi mese, bănci unde capeți înghețată, cafea ș. a. Acest loc l-au botezat românii și „Podul minciunilor”. Nu știu încât este justificată această numire.

Dar ajunși aici să plecăm la „pădure”. Această pădure se află între Sibiu și Rășinari și este unul din cele mai plăcute locuri de petreceri și pentru excursiuni și este prevăzută cu confort. Dar este și frecventată aceasta pădure, pentru că greutate mai mare este până iese omul din oraș, de aici poate merge pe o prea frumoasă alee din tot felul de arbori, bine curățită și prevăzută cu bănci pentru pansare. Această alee cu atât este mai plăcută și atrăgătoare, pentru că merge paralel cu un pârau ce vine de la munții Rășinarului, ale cărui accente murmurătoare se amestecă cu vorbele și șoaptele pasanților. Asupra celor amorezați trebuie să producă un efect fermecător și poetic curgerea acestui pârau.

Am zis cum că Sibiul este situat pe un platou în valea Cibin de la care își împrumută numirea și este de 1329 urme v. peste nivelul Mării Negre. Când călătorești de la Sibiu spre Turnul-Roșu, ceea ce se poate face cu multă ușurință, fiind drumul bun și pe șes, treci prin mai multe sate frumoase și avute săsești și românești. Cel dintâi este Șelimbăr (Schelimberg). Acest sat este remarcabil pentru istoria Transilvaniei și a României.

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 59, p. 381-382.

² V. Alecsandri, „Scara Mâții”.

Suveniri și notițe de călătorie

Aici a dat Mihai Viteazul o bună și victorioasă bătăie cardinalului Andrei Báthori în 28 octombrie 1599, în care Mihai a bătut cumplit armata lui Báthori și în urma acesteia a cuprins întreaga Transilvanie și a intrat cu triumf în Alba Iulia. Cât de frumos ne descrie Bălcescu aceasta luptă și întreaga excursiune a lui Mihai în Transilvania.

De la Șelimbăr sosești la Veștem, Tălmăciu, Boița și, în urmă, la pasul de la Turnu-Roșu. Toate aceste sate sunt frumoase, solid clădite și cu locuitori în o stare bună, îndată de la Boița ajungi la malul drept al Oltului. De aici formațiunea geologică începe a se schimba. De la Boița încep a se prezenta șisturile cristaline, munții încep a se aduna de ambele părți ale Oltului și a forma niște pereți înalți. Strâmtorea aceasta a Oltului seamănă cu o crăpătură. De ambele părți ale Oltului se văd ici și cele stânci însemnate de caracter șistos-micaceu și cloritic. Valea Oltului ajunge aici la 1100 urme v. peste Marea Neagră, adică aproape cu 200 mai jos ca Sibiul.

Mai amintesc la acest loc cum că atunci când intri în Sibiu, îți face o impresiune mai nefavoritoare, însă cu cât petrece omul timp mai îndelungat cu atât se face mai plăcut. Străzile, deși nu deplin regulate însă curate și cu trotuare. Casele sunt în oraș cele mai multe cu etaj, mai puține cu 2 etaje sau partere¹.

Mai de mult a fost închis orașul cu ziduri ca toate orașele din Transilvania; astăzi însă aceste sunt demolate și în locul lor sunt grădini, alee, parcuri, etc.

Dar să lăsăm aceste.

Eră la ora 2 când am ajuns la Sibiu, unde am tras la Neufhrer, unul dintre cele mai bune hoteluri. Dară abia apucasem a ne împăca cu stomacul și a ne schimba veștmintele și era sosit timpul anunțat pentru ședința secțiunii științelor naturale (ora 4 p. m.).

Membrii secțiunii erau adunați în localitățile Asociațiunii transilvane. Erau mai toți din Sibiu, precum V. Romanu, dr. D. P. Barcianu, dr. Moga, D. Comșa, Eugen Brote. Din afară erau dr. P. Vasici președintele secțiunii și N. F. Negruț. Eram destui pentru a lua hotărâri.

După ce am terminat lucrările în secțiune, am mai petrecut mai multe zile. Am folosit ocaziunea pentru a vizita locurile și lucrurile cele mai însemnate de care am făcut amintire mai sus. Totodată am vizitat și pe unii din cunoscuții și pe amicii mei.

Petrecerea mea în Sibiu mi-a plăcut mult și îmi revoc cu bucurie acele momente. Ospitalitatea sibienilor este rară cu deosebire dintre orașele pe unde locuiesc români. În acest scurt timp mi-am înăbușit bine cunoștințele în toată privința, am învățat a cunoaște mai bine oamenii și lucrurile care, din depărtare, le vedeam ca prin o lunetă (perspectivă). Nimic mai rău decât a te informa despre un lucru numai din o parte. Foarte adeseori poți cade în cele mai piramidale erori, în așa erori că dusei și eu cu formarea părerilor mele despre unele relațiuni din Sibiu. Numai după ce am conferit cu mai mulți bărbați, oameni de toată stima, am venit în starea a mă clarifica, înainte de a fi introdus în relațiunile mai de aproape a sibienilor, credeam cum că dâșii fac excepție de la alte orașe și orașele românești, care bolesc de grele boli sociale. Dar, cu durere, trebuie să mărturisesc, cum că aceste boale se află și între românii din Sibiu, cel puțin așa ca în alte orașe, de nu mai mari.

Dar știu cum că cititorul nu are plăcerea de a cunoaște aceste boli mai de aproape, de a cunoaște acel rău spirit ce conturbă buna armonie și unire între frații de un sânge, nici motivele ce cauzează acele rele. Și cred cum că se va reuni cu mine pentru a dori ca atât în Sibiu, cât și în alte locuri românești să dispară acele rele, acel spirit pătimăș ce împiedică dezvoltarea noastră pe calea progresului și a culturii. Dar se sperăm, că toate se vor vindeca!

Sibiul l-am vizitat mai adeseori. Mai întâi în toamna anului 1864, când dieta țării își ținea ședințele la „Împăratul roman”. Mărturisesc cum că Sibiul îmi place mai bine decât oricare oraș al Transilvaniei, din toate vederile.

- În Sibiu e bine de trăit, - zisei către un amic.

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 60, p. 389.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

- Bine zău, numai bani să ai, - îmi răspunse.

În seara de la 2 iunie la orele 10 am plecat de la Sibiu spre Brașov, ducând cu mine scumpe suvenire. Mai mulți amici m-au petrecut până la gară.

XI

Despre călătoria mea de la Sibiu la Brașov am puține de povestit. Mare parte am călătorit, în timp de noapte. Am ocupat un cupeu în care se mai afla un comerciant grec din Brașov. La început am conversat despre mai multe și în special despre procesul între românii și grecii de la Brașov în cauza averii bisericești. Grecul voia a-mi argumenta, cum că românii n-au dreptate și sunt numai uzurpatori. Eu i-am spus verde cum că nu cred. Românul nu are datina de a pretinde de la nimeni averea ce nu i se compete. Peste scurt am încetat cu poveștile, ne-am făcut comozi și ne-am pus în brațele lui Morfeu. Eu unul nu m-am trezit până la Mediaș. Acest oraș este în miniatură Grazul de unde am multe suvenire culese în patru ani de studiu.

Următorul fapt cred că va interesa pe cititor.

Erau aproape ora 4 în dimineață când conductorul ne aduce în cupeul nostru pe un ofițer de la honvezi (Miliția), care își și ocupă locul vis-a-vis de mine. Eu încă eram în uniformă de ofițer de la linie, aceasta din considerațiuni prea bine înțelese cu deosebire de acei ce-s subțiri la pungă, începem numai decât a povesti. Dară eram camarazi și ne sta rău să nu povestim, numai cât dânsul era roșu la pantaloni și cu șinori pe foc. Vorbirea ni se termină îndată, pentru că bunul meu camarad nu știa nici o iotă din altă limbă afară de idiomul lui secuiesc, iar eu, precum știți, îl pricepeam rău.

Totuși am putut descoperi cum că vine de la Alba Iulia și călătorește acasă în Secuime.

Întru aceea vine conductorul și ne cere biletul, însă camaradul meu se află ofensat prin aceasta în demnitatea lui de ofițer și poate și de secui, și începe a zbiera și răspunde că dânsul ca ofițer unguresc nu are datorința să aibă bilet de drum. Abia după mai multe controverse și-a adus aminte cum că are un certificat de la superioritate, care abia îl află în pantalonii lui cei roși, împreună cu certificatul pentru bagaj. Conductorul își făcu revizia, apoi plecă râzând și mărturisindu-mi mie în limba germană când ieși pe ușă, cum că așa un exemplar nu i s-a dat de cap.

Abia se depărtă conductorul și camaradul meu care, în mânia lui, ajunsese la cealaltă fereastră, se apucă și își sfârtică ambele certificate în mici bucăți, însă îndată o păți ca țiganul cu perele. I-am spus cum am putut cum că are trebuință de aceste documente și cu deosebire de cel din urmă, fără de care nu-și poate ridica bagajul. Începu a se liniști și a-și aduna toate bucățelele; acesta voia să le lipească laolaltă, însă nu mergea. Era necăjit sărmanul. Noi nu puteam ține râsul. După ce s-a necăjit bietul honved mai bine de un sfert de oră, ni se făcu milă de bietul om. Mi-am adus aminte cum că regulamentul cătănesc prescrie: „Camera zise să ajute unii pe alții la necazuri”, am scos câteva foi de hârtie de țigarete, cu aceste am lipit pe dosul bucățelelor și îndată i-am dat certificatele întregi. Camaradul meu era deplin mulțumit, dară noi încă pentru veselia și ilaritatea ce ne-a cauzat.

XII

La orele 10 și un sfert, dimineața, am sosit la Brașov. Aici am tras la baia de aburi a gimnaziului românesc, unde mi s-a recomandat de către un amic din Sibiu și unde am aflat oameni de multă afabilitate și ospitalitate.

Înainte de a povesti despre altele, fac descoperirea cum că Brașovul ce l-am vizitat acum pentru întâia oară, a făcut o impresiune foarte bună.

Brașovul este cel dintâi oraș de comerț din toată Transilvania, la ce îl favorizează mult și

Suveniri și notițe de călătorie

poziția lui la granița României. La 1870 avea 27.766 locuitori, va să zică cel mai mare oraș în Transilvania, astăzi trebuie să aibă peste 30 de mii. Majoritatea sunt nemții (sașii) însă românii încă nu stau mult în dreptul nemților. Afară de aceștia mai sunt unguri, armeni, ovrei și țigani.

Situațiunea Brașovului este una din cele mai plăcute și mai romantice.

Călătorind omul în sus pe valea Oltului și ajungând la Feldioara, îndată dai de Țara Bârsei, un șes foarte romantic și roditor. O cunună de munți cu o panoramă pitorească se ridică la sud-estul și sudul acestui șes.

Locomotiva se mișcă cu mare repeziciune, din ce în ce pare că te apropii de munți, însă Brașovul nu se vede, ca și când ar fi ascuns. Se văd ici colea câte o casă sau stupină, câte o fabrică și peste scurt se vede Brașovul așezat ca în o căldare între brațele a două coame de munți ce se ridică din ce în ce mai sus spre sud unde își înalță cu fală fruntea Bucegii la 7.968 urme.

Când sosești la gară, cugeți cum că Brașovul nu putea avea decât cel mult 10 mii locuitori, însă după ce începi a traversa străzile și suburbiile (oștezile, mahalalele), apoi se vede adevărata lui mărime. Icoana cea mai fidelă și-o poate câștiga străinul de pe Tâmpa, un deal acesta ce se ridică imediat și aproape vertical la sud-estul Brașovului și care este acoperit pe partea către oraș cu o frumoasă pădure prin care se suie o cale în forma de zig-zag.

Brașovul se află la 1.830 urme v. peste nivelul mării, adică mai sus ca Sibiul cu 504 urme. În Brașov reșede comitele suprem de la două comitate, a Brașovului și a Făgărașului, mai multe bănci, case de păstrare și agricole, Asociațiuni și reuniuni¹.

Între reuniuni amintesc: Reuniunea Românilor de cântări și de gimnastică, reuniunea de sodali, reuniunea femeilor române ce se extinde peste întreaga țară. Se află 3 tipografii, 3 ziare, 2 române și 1 nemțesc, mai multe librării.

Industria Brașovului este renumită, cu deosebire industria de metale și anume de fier sub diverse nuanțe, industria de vase de cupru și tot felul de instrumente. Aici se află în floare industria manufacturilor de lemne de mobile, lucrări de măsari, parchete de mașini și în urmă plosce sau ciuturi de lemn de care se expediază la an peste 30 de mii în toate părțile, cu deosebire în Ungaria și Turcia. Renumit este și comercial cu pești.

Însemnate și de mare importanță sunt țesăturile din Brașov. Țoalele și postavurile brașovene sunt cunoscute.

Brașovul are mai multe fabrici, de unde urmează, cum că și comerțul este însemnat, cu deosebire în România. Brașovul este însemnat pentru Români care joacă aici un rol mare în toți ramii de industrie ca și în comerț. Vestitul Charles Bonner se plânge că nemții (sașii) își pierd terenul în acești ramii. Durere numai, cum că comerțul român a început în timpul din urmă a da în drept.

Brașovul are mai multe școli medii sau secundare și poporale sau primărie pentru toate națiunile. Are un gimnaziu catolic, la care a fost foarte multă vreme director neobositul fost redactor al „Gazetei Transilvaniei” Iacob Mureșanu. Acest gimnaziu este astăzi transformat, ca și cel din Sibiu, în gimnaziu de stat cu limba de propunere cea ungurească. Al doilea gimnaziu este săsesc. Mai au sașii o școală reală completă, școli normale și de fete.

Românii au următoarele școli, care toate se află în un impozant edificiu, ce este o decorare pentru Brașov: 1 gimnaziu de 8 clase, 4 clase reale, 3 clase comerciale, 5 clase de fete, 4 clase normale și școala de repetare. Tot în acest frumos edificiu se află o bibliotecă, muzeu, cancelarie, sală de conferință și în urmă o pompoasă sală pentru examene și ceremonii școlare.

Deoarece vorbesc de școlile din Brașov, cititorul va binevoi a-mi permite se rămân un moment aici și ca recompensă voi face o plăcere, mă voi încerca a-l face cunoscut cu istoricul și cu starea acestor școli, firește numai în liniamente.

Dacă școlile Blajului ocupă locul cel dintâi într-o redeșteptarea neamului nostru de din-

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 69, p. 442-443.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

coace de Carpați și întru propagarea luminii și în oțelirea românismului, este netăgăduit cum că Brașovul ocupă al 2-lea loc.

Întuneric mare a domnit în Transilvania până la anul libertății popoarelor 1848. Blajul eră unicul care avea un institut superior român, ce răspândea lumină și învăța carte românească; în Brașov abia erau 2 școli înființate și susținute cu mult necaz, una în Șchei (suburbia), alta în cetate.

După 1848 se contopiră ambele aceste școli în una singură de 3 clase, iar la anul 1850-1851 s-a deschis clasa I-a de gimnaziu fondat de ambele comunități bisericești.

Bucur Pop donează locul, pe care se află astăzi clădit grandiosul institut de care am vorbit mai sus și la care la 1851 se pune piatra fundamentală. La 1860 se deschise a V-a clasă de gimnaziu (liceu), iar la 1862 căpăta de la tezaurarul public o subvențiune anuală de 4.000 fl., după ce obținuse mai înainte de la ambele principate române o subvențiune anuală de 500 galbeni. La 1863 se înființa fondul de pensiune, ce constă astăzi din fl. v. a. 59 mii. La anul 1865/6 se făcu cel dintâi examen de maturitate (bacalaureat) în care an obținuse dreptul de publicitate.

La anul 1869 s-a deschis școala comercială și cea reală.

Școlile din Brașov se bucură de mai multe fundațiuni întemeiate de unii zeloși mecenaji brașoveni, caritate se administrează prin o corporațiune de cetățeni din Brașov numită „Euforia scolastică”.

Multe au fost greutățile și rasele cu care s-au luptat și prin care au trecut aceste școli, acest măreț focar de lumină, de știință și de românism. Câți bărbați însemnați au produs aceste școli și câți produce și va produce la fiecare an! Binecuvântată se fie memoria tuturor acelora care, prin puterile lor, au contribuit la ridicarea acestor școli!

Dar să mă reîntorc la firul povestii mele!

În Brașov am fost silit se petrec mai mult decât îmi permitea programa făcută. Pe 12 iulie nu eram hotărât să ajung la Craiova sau cel puțin la București, însă am pățit-o. De la Brașov nu am putut trece mai departe, deoarece nu-mi mai sosise pașaportul ce-l cerusem cu 2 luni înainte. Această împrejurare mă făcu să petrec în Brașov până în 1/13 iulie. Dorința mea cea mai ferbinte de a participa la sărbătoretea școlastică, îndatinată în România, ce se aranjează la sfârșitul anului școlastic când se împart premii, a trebuit se rămână nerealizată.

Dar acest timp de 10 zile nu l-am petrecut fără folos. Am făcut cunoștință cu colegii și alți onorațiori din Brașov, am vizitat amicii și cunoscuții și în urmă am vizitat Tâmpa.

Este o zicală la catolici că: „cine merge în Roma și n-a văzut pe papa, nu a văzut nimica”, pe care eu aș întoarce-o și aș folosi-o la acest loc. „Cine merge în Brașov și n-a urcat Tâmpa, n-a văzut nimic”. Și în adevăr aș fi regretat mult, dacă nu vizitam acest minunat munte ce se pare a stă ca un scut deasupra orașului. Un deal atât de pieziș an voie se află. Când privești din vârful Tâmpai în jos, cugeți a te afla în vârful unei prăpastii.

La această excursiune ce-am făcut-o în 5 iulie, a binevoit a ne însoți un amic, colegul I. Maxim, pentru că fără călăuz nu are această excursiune nici un folos practic.

Era o dimineață frumoasă și senină când pe la ora 5 ne-am pus în mișcare. Urcarea am făcut-o din aleea ce duce nu departe de la edificiul institutelor românești pe o cărare ce suie prin pădure în forma de zig-zag până în vârf. Eram obosiți rău când am ajuns aici, însă aceasta ne trecu îndată ce am început a trage în revista noastră toate panoramele câte ni se prezentau. Chiar pe vârful Tâmpai se află de partea pădurii sau a orașului o părcană de zid care permite ca omul să se poată apropia chiar la marginea prăpastiei și astfel să poată privi întreg orașul. Fără aceste gardine de zid, nici că ai putea vedea orașul întreg, fără dară cu riscul de a te tăvăli la vale în prăpastie. Mi s-a spus cum că acest zid este făcut de ruși când au fost în Transilvania la anul 1849 pentru a ajuta sufocarea revoluțiunii memorabile.

Amicul meu mi-a fost Ciceronul și ca atare mi-a făcut explicare la toate câte îl întrebai.

Plăcerile gustate de aici, impresiunile primite nu le voi uita niciodată. Despre mărimea

Suveniri și notițe de călătorie

și întinderea orașului Brașov nu aveam nici o închipuire¹.

Este interesant a te afla la o înălțime atât de mare și a avea la picioarele tale un mare oraș, a privi încrucișarea și cursul străzilor, a contempla mișcarea mulțimii pe străzi și pe piețe, a vedea mulțime de clădiri pompoase, de biserici, institute, mașini și fabrici ce-și trimit colonne groase de fum spre cerul senin, între aceste clădiri o deosebită impresiune face biserica sântului Niculai din Șchei. Un șes minunat se întinde în partea nordică până la râul Olt, în care se află și gara căii ferate. Acest mare șes se numește Țara Bârsei, în adevăr este o țară frumoasă și plină de romanticitate, presărată cu sate frumoase și avute și cu stupine. La nord-est de aici se întinde țara secuiască sau Trei Scaune, asemenea o țară de șes pe ambele maluri ale Oltului.

Dară să ne întoarcem privirea pe un moment spre celelalte părți! Partea sud-estică a Tâmppei nu este așa piezișă și este mai mult câmp, respectiv pășune, iar spre est de aici se vede satul Săcele, destul de cunoscut la români. Colo spre sud în depărtare mare se înalță maiestos Bucegiul, un munte despre care am vorbit mai sus și care formează granița între România și Ardeal. Bucegiul își respiră coamele sale în toate părțile spre România și spre Ardeal, dintre care una se termină cu Tâmpa Brașovului. O minunată catenă de munți se leagă cu Bucegiul pentru a pleca de aici în două direcțiuni și a împresura Transilvania ca cu un puternic mur din toate părțile și o formă din dansa o minunată și naturală fortăreață ce o admiră lumea. Alpii Transilvaniei sunt renumiți pentru bogățiile lor, pentru minele lor numeroase, pentru apele și băile minerale, pentru flora lor avută în specii de cele mai rare și mai frumoase și, în urmă, pentru frumusețile lor și avuția de panorame romantice, însă nu romanticitate sălbatică, ci blândă, fermecătoare și încântătoare.

Un călător străin din Viena, care, ca mare iubitor de voiajuri de munți, a vizitat Alpii Tirolului, ai Elveției și ai Transilvaniei, îmi povestea odată, cum că dânsul preferă frumusețea Alpilor noștri din Transilvania la cei din Tirol și Elveția, pentru că natura le-a dat mai multă blândețe decât celor din urmă și se miră cum de Elveția e atât de căutată de turiști, pe când prin Transilvania rar rătăcește câte unul.

Pe o tărniță a coamei dealului ce sosește la Tâmpa de la Bucegi, la o distanță de circa 1.000 pași, se aflau o mulțime de tineri ce păreau a se juca. Cu ajutorul lornetului descoperii că aceia erau soldați de linie (infanterie) care erau ieșiți la exercițiu de câmp.

După cât am putut studia din mișcări, exercițiile ce le făceau erau atacuri în linie de tiraliori, care se recomandă atât de mult în tactica modernă și care au făcut pe armata română triumfătoare în resbelul mai proaspăt din Bulgaria. Am statut mult timp și am observat toate mișcărilor și comenzile date cu cornul. Eram și eu odată în poziția unui mare general.

Pentru ochiul laicului toate aceste manevre par a fi o comedie, în faptă însă au foarte mare însemnătate. O armată numai prin astfel de deprinderi poate deveni bună și bravă în războaie. Exemplele nu sunt cunoscute, sânt proaspete. Am asistat până la sfârșitul manevrelor. Suveniri din timpurile cătăniei mele de voie bună - silită, mă îndemnau și îmi deșteptau interes.

Și fiindcă chiar vorbesc de cătănia mea, aș avea mare plăcere să vă povestesc despre multe lucruri ce nu pot să le pătească decât numai „cătanele săracilor”, firește despre lucruri unele pățite de mine, iar altele pățite de alții. Altcum cele povestite de alții sunt foarte conștiincios povestite. Se recit un exemplu.

Odată se aflau la câmp doi feciori, dintre care unul fusese cătană. Cel dintâi vede o albină de mărime surprinzătoare. „Uite colea ce albină mare!” „Ce mai albină e asta, - răspunde cătana, - eu am văzut în Italia albine cât oile de mari”. „Bine, - răspunde al doilea, - dar apoi cum erau coșnițele? Acelea trebuiau să fie foarte mari?” „Nu, coșnițele erau ca ale noastre”. „Dar apoi bine frate, cum s-au putut băga albinele tale cât oile de mari pe urdinișul unei coșnițe atât de mici?” „Asta n-am putut vedea, - răspunde cătana, căci chiar atunci când era să intre albinele în coșni-

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 70, p. 449-450.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

te am plecat acasă - cu transport”.

Să revin la Tâmpa.

După un dejun frugal și după ce m-am mai uitat odată în jur, ne-am dat la vale, însă nu pe unde am venit, ci pe alte cărări care duc oblu în suburbia Șchei. Aici am vizitat biserica Sf. Nicolae, în jurul căreia se află plantațiuni aranjate cu un gust estetic foarte bun, în cimitirul pentru înmormântări ce se află lângă biserică se află un epitaf de al cărui conținut trebuie să se indigneze tot românul adevărat. Mă mir de brașoveni că dau permisie la așa blamare. Chiar și dorințele celor morți nu sunt, după a mea părere, de a se respecta atunci când se vede evident, cum că sunt pornite din un viciu, de viciul confesionalismului, pentru al cărui stârpire ar trebui să lucreze toți românii de bine. Ar fi timpul să se șteargă odată acest rău ce a adus cu sine atâta daună națiunii și căușelor acesteia.

Când am sosit în Șchei, eram obosit și apă de sudori, căci arșița soarelui începuse a fi din ce în ce mai simțitoare și fără îndurare. O dulceață și un pahar de apă, după datina din Bucovina și România, ce ne oferi cucoana amicului meu ne mai răcori și stâmpără nițel, apoi plecarăm la examene.

Trebuie să promit cum că, chiar pe timpul petrecerii mele la Brașov, erau în cursul examenelor de la toate școlile din Brașov, precum și cel de bacalaureat. Aici se îndreaptă cursul scolastic după călindarul vechi. Fiind invitat, cu multă afabilitate, am participat la toate. Am vizitat colecțiunile naturale și fizice. Biblioteca gimnaziului chiar atunci se punea în rând.

Trebuie să constat cu mare bucurie, cum că eu am rămas, în general, foarte mulțumit, cu progresul ce s-a făcut în studii, cu metodele profesorilor ce le-am constatat, pentru care gratulez fondatorilor și patronilor acestor institute, în special așa avea mai multe de scris și de criticat și, cu deosebire, unele defecte de care bolește nu numai Brașovul, dar și alte institute din patrie, însă toate aceste defecte câte le aflu eu de atare după a mea părere, precum și altele ce se vor fi aflând, nu s-ar putea discuta și amenda nicăieri mai bine și mai cu succes decât în o conferință a tuturor profesorilor de la toate gimnaziile noastre. Aici s-ar putea face multe lucruri folositoare, s-ar discuta o mulțime de cauze de instrucțiune și de didactică. Doamne mult bine ar putea aduce aceste conferințe.

Ideea de a se aduce la viață aceste conferințe este veche și se zice cum că s-a dat de un mare obstacol, adică de sărăcie. Este știut cum că profesorii de la toate gimnaziile noastre românești sunt greu plătiți, atât de rău, cât abia pot acoperi cele trebuincioase și nu le rămâne nimica pentru a putea face călătorii de la Brașov la Năsăud sau de la Năsăud la Blaj ori Brașov.

Aceasta este adevărat, însă cu toate acestea eu susțin posibilitatea de a se ajunge scopul. Iată cum: avem un frumos institut cultural, Asociațiunea Transilvaniei, comun tuturor românilor, fără deosebire de confesiune. Această Asociațiune are 3 secțiuni științifice pentru care votează ajutoare anuale după trebuințe, care se pot înmulți din an în an. Ar trebui ca fiecare profesor să se facă membru al acestei Asociațiuni, la care nu numai ei, dar fiecare român ar trebui să se facă membru, apoi să se declare totodată de a intra în una ori altă secțiune științifică, adică în secțiunea specialității sale. Făcând aceasta fiecare profesor, nu numai câștigă teren pentru a putea lucra în specialitatea sa, dar poate să lucreze în interesul școlii, al instrucțiunii în sensul de mai sus indicat. Adunându-se profesorii la ședințele secțiunilor pentru care sunt prevăzute spesele de călătorie, au cea mai bună ocaziune de a discuta și despre întrebări de natura celor amintite mai sus. Dacă ar participa numai câte 5-6 profesori de la fiecare gimnaziu la ședințele secțiunilor, conferințele amintite ar fi deja instituite. Folosesc această ocaziune pentru a ruga pe toți colegii mei se primească această a mea propunere. Este curios când vezi membri în secțiuni cu totul străini de specialitatea aceleia și care, prin urmare, nici nu lucrează nimica, ci ocupă și ei cu numele un loc. De aici urmează cum că secțiunile se mișcă atât de greoi. Iar de altă parte te prinde mirare când vezi pe cei chemați de a fi în secțiuni și a lucra ca membri, rămânând afară, indiferenți de această instituțiune atât de dorită și atât de folositoare.

Suveniri și notițe de călătorie

Să sperăm a se întocmi și această afacere și să mergem mai departe!

Am participat și la examenul din gimnastică. Din nenorocire profesorul de gimnastică era bolnav, cu toate acestea s-au făcut unele deprinderi în o sală nu prea spațioasă de la baia de arbori, se înțelege acestea au fost numai pe aparate, din exerciții libere și de ordine nu s-a făcut nimic, dar nici că s-a putut, deoarece lipsește o arenă corespunzătoare pentru propunerea acestui prea folositor obiect, precum au, de exemplu, sașii nu departe de la gimnaziul românesc. Mi s-a dat informațiunea cum că Euforia școlară, apoi toți românii din Brașov se luptă de multă vreme pentru câștigarea unei piețe nu departe de la gimnaziu pentru arenă de gimnastică, care piață și așa este nefolosită de nimeni. Mi s-a spus cum că odată a și hotărât comunitatea orașului cu majoritate extrădarea acelei piețe pe seama școlilor române, însă alegerea unui român în dieta din Pesta de la 1878 i-a necăjit și supărat atât de tare încât au nimicit acea hotărâre. Lupta decurge. Vederemo!

Domnii colegi din științele naturale și de fizică au binevoit a-mi arăta colecțiunile din aceste discipline, apoi biblioteca gimnazială ș. a. Se află frumoasă colecțiune din aceste discipline, însă cu toate aceste forțe nesuficiente. Colecțiunile de naturale și tot felul de ustensile de instrucțiune din aceste discipline sunt astăzi atât de indispensabile, încât pedagogii mai renunți susțin cu tot dreptul cum că acestea compun o parte constitutivă de la un bun profesor. De-ar fi un profesor oricât de bun și lipsindu-i aceste colecțiuni, nu va produce nici pe departe atâta progres, cât va produce având aceste colecțiuni și folosindu-le la instrucțiune. Este daună mare, că această împrejurare este atât de puțin luată în seamă de către superioritățile noastre scolastice, atât cele gimnaziale, cât și chiar cele preparandiale și primare.

Observația mea în privința lipsei de colecțiuni științifice nu se extinde numai la școlile din Brașov, dară și la celelalte gimnazii. La gimnaziul din Blaj am vizitat mai în urmă colecțiunile naturale la 1878, când cu ocaziunea adunării generale a Asociațiunii transilvane, însă pe atunci și cele ce erau se aflau în o deplină și deplorabilă dezordine, și toate peste oaltă. Cu deosebire mi-a dispăcut când am aflat o frumoasă colecțiune de plante uscate (Herbarium) donată de neobositul și vestitul nostru botanist român, Florian cavaler de Porcius, în o stare deplorabilă, grămădite unele peste altele. La unele lipseau florile și la altele rădăcinile, cu un cuvânt multe plante de un preț mare științific erau necomplete și din urmare fără preț. Sper cum că de atunci se vor fi regulat toate.

Colecțiunea cabinetului chimical m-a mulțumit. Pentru acesta s-au spăsit sume însemnate. Mi-a părut foarte mult rău că regretatul meu coleg și amic profesorul din chimie Filipescu era dus în cauza sănătății sale.

Nu pot termina cu școlile Brașovului, fără ca să nu fac amintire încă de o împrejurare. Este constatat cum că pentru o școală bună sunt necesari profesori buni și ca aceștia să se poată câștiga, este de trebuință ca aceștia să se plătească barem astfel cât se poată trăi conform statului lor. Nu așa se întâmplă în Brașov, precum și la celelalte gimnazii românești. Salariile profesorilor sunt în raport cu pretențiunile ce li se fac apoi cu viața din Brașov prea modeste, neîndestulătoare. De aici urmează, cum că mulți profesori buni se văd siliți a părăsi postul și a-și căuta pâinea în alte locuri. Chiar pe timpul petrecerii mele în Brașov mai mulți colegi mi-au povestit, cum că și-au făcut atârănătoare rămânerea mai departe în funcțiune de la înmulțirea salariilor. Știu cum că fundațiunile sunt modeste și poate cu dreptul vor fi căpătând răspuns, cum că după starea faptică nu sunt bani, însă atâta nu este destul. Euforia ar trebui ca să lucreze din toate puterile pentru îmbunătățirea salariilor profesorilor, căci prin aceasta lucrează la îmbunătățirea institutelor¹.

Mi-am permis aceasta observație la acest loc pentru a atrage atențiunea celor competenți și a-i ruga să considere aceasta cauză ca pe una din cele mai însemnate pentru prosperarea fru-

¹ Familia, Oradea, Anul XVII, 1881, nr. 71, p. 454-455.

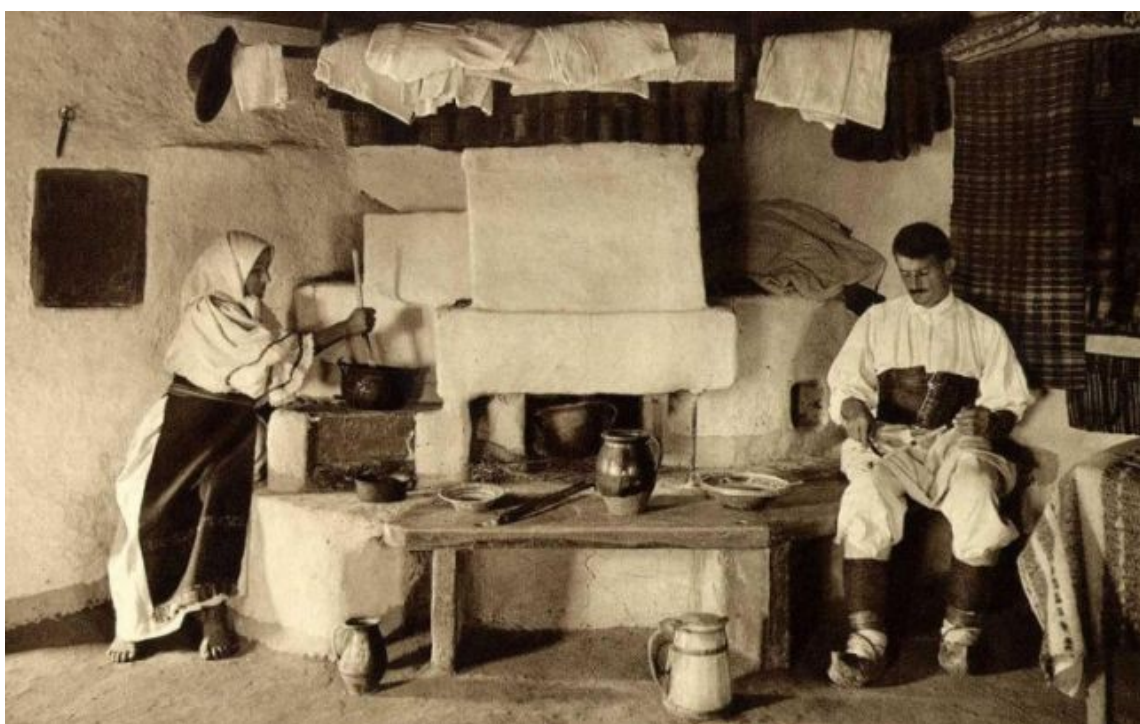
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

moaşelor şi scumpelor institute din Braşov.

Mi-a părut foarte bine convingându-mă cum că publicul din Braşov dezvoltă mult interes faţă de şcolile lor. La solemnitatea distribuirii premiilor, sala cea spaţioasă a gimnaziului era îndesată de public din toate clasele, ceea ce prin Năsăud, de exemplu, aceasta nu se întâmplă.

Iubite cititorule! Recunosc că te-am obosit prea mult cu notiţele mele de la Braşov. încă multe, multe neîndurate aş avea să-ţi mai povestesc, dar eu cred cum că mai bine să le las. Vei fi poate cu nerăbdare să trec odată Carpaţii şi să-ţi povestesc de acolo. Vezi chiar aşa am păţit-o şi eu, de nu mai grozav. Ți-am spus mai sus, cum că am fost silit să petrec mai mult în Braşov din cauză că am trebuit să aştept după paşaport, apoi zău fără de acesta nu voiam a trece, pentru că nu voiam să păţesc o poznă, adică să mă reîntorc de la Predeal, pentru că acolo se introduse o rigoare neîndatinată cu pasagerii. Mai înainte puteai căpăta de la magistratul său, comitatul Braşovului, un paşaport provizoriu. Am încercat şi eu prin amicii mei, însă în urmă am trebuit să pun pofta în cui.

(Continuare în numărul viitor)

Moașa sătească în Sângeorgiul Român

DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN

Studiul antropologic și istoric al medicinei populare românești a evidențiat, de-a lungul timpului, rolul fundamental pe care structurile comunitare tradiționale l-au avut în conservarea și perpetuarea unor mecanisme de supraviețuire biologică și culturală. În acest peisaj complex, figura moașei empirice – numită în satele Transilvaniei și sub denumirile de „bătrână”, „moașă de sat” sau „femeie pricepută”¹ – ocupă un loc central. Ea nu reprezintă doar un simplu operator tehnic care asistă actul biologic al nașterii, ci este un veritabil mediator cultural, un depozitar al cunoștințelor botanice empirice și un garant al trecerii rituale a noului-născut din starea de non-ființă în cea de membru deplin al comunității creștine și rurale.

În arealul specific al Țării Năsăudului, delimitat din punct de vedere administrativ și militar ca fostul District Grăniceresc Năsăudean (Regimentul II Grăniceresc), această instituție a îmbrăcat forme unice de manifestare. Izolarea geografică determinată de relief, combinată cu regimul strict militar impus de Curtea de la Viena începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a creat un laborator cultural fascinant. Pe de o parte, autoritățile imperiale au încercat o standardizare rațională și o medicalizare forțată a nașterii, prin introducerea moașelor luminate sau cu diplomă. Pe de altă parte, comunitatea locală, profund atașată valorilor tradiționale și codurilor morale ancestrale, a manifestat o rezistență îndelungată, preferând serviciile moașei empirice din sat în detrimentul celei străine, oficiale.

Țara Năsăudului, cuprinzând văile Someșului Mare, Sălăuței, Ilvei și Anieșului, a funcționat sub un regim militarizat special între 1762 și 1851. Militarizarea a însemnat nu doar obligativitatea serviciului de pază a frontierei imperiale, ci și o profundă intruziune a statului austriac în viața cotidiană a țăranului român². Administrația militară a reglementat urbanismul satelor, igiena publică, educația și, implicit, asistența medicală. Cu toate acestea, realitatea din teren era mult diferită de decretele emise la Viena sau la sediul regimentului din Năsăud. Până spre mijlocul secolului al XIX-lea, numărul medicilor militari sau al chirurgilor („chirurghi de companie”) repartizați la miile de familii de grăniceri era extrem de redus, iar aceștia erau concentrați exclusiv în centrele urbane sau de companie.

Pentru satele de munte precum Șanț, Rodna, Maieru, Sângeorz, Feldru, etc. accesul la asistență medicală calificată în cazul unei nașteri dificile era practic inexistent. Căile de comunicație precare, iernile lungi și aspre și distanțele mari făceau ca deplasarea unui medic sau a unei moașe autorizate de la oraș să fie o utopie. În acest vid medical, singura plasă de siguranță pentru femeia gravidă rămânea structura de întraajutorare comunitară feminină. Nașterea era considerată un eveniment strict domestic și privat, dar cu reverberații profunde în întreaga colectivitate locală.

La această izolare fizică se adăuga o barieră culturală și psihologică masivă: pudoarea țăranicii române. Ideea de a fi examinată sau asistată la naștere de un bărbat (medicii și chirurghi militari fiind exclusiv bărbați) era resimțită ca o profundă ofensă adusă onoarei personale și de familie. Chiar și în cazurile de distonie gravă, unde viața mamei și a pruncului erau în pericol i-

¹ Valeriu L. Bologa, *Istoria medicinei românești*, Editura Medicală, București, 1972, p. 145.

² Virgil Șotropa, „Districtul Grăniceresc Năsăudean și reformele sale sanitare”, în *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1930, nr. 12, , p. 78.

DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN

minent, intervenția medicului era refuzată cu îndârjire. În acest context mental și social, moașa empirică apărea ca singura opțiune legitimă, acceptată și respectată de comunitate. Ea oferea nu doar confortul unei prezențe feminine experimentate, ci și siguranța respectării secretului și a datinilor sfințite de timp.

Moașa empirică din Țara Năsăudului nu se auto-proclama în această funcție și nici nu o exercita exclusiv ca pe o sursă de venit material. Statutul de moașă se dobândea printr-un proces informal de selecție socială și validare comunitară¹. În primul rând, o femeie nu putea moși dacă nu îndeplinea criteriile stricte de vârstă și biologie sacră. Ea trebuia să fie o femeie în vârstă, aflată obligatoriu la menopauză – stare biologică interpretată în mentalul tradițional ca o formă de purificare rituală. Femeia care nu mai sângera era considerată curată, eliberată de 'ispitele cărnii' și capabilă să intre în contact cu forțele sacre ale vieții și morții pe care actul nașterii le pune în mișcare.

Transmiterea cunoștințelor obstetrice empirice se realiza pe cale orală și experimentală, cel mai adesea în cadrul aceleiași familii (matriliniar: de la mamă la fiică, sau de la soacră la noră) sau prin ucenicie voluntară. Tânăra ucenică o însoțea pe moașa bătrână la nașteri, ajutând-o la căratul apei, pregătirea pânzelor și observând cu atenție tehnicile de masaj, manipulare a fătului și preparare a ceaiurilor. Acest proces de învățare putea dura ani de zile, până când bătrâna, slăbită de vârstă, îi „lăsa meșteșugul” în mod simbolic printr-o binecuvântare. Astfel, instituția moșitului asigură o continuitate culturală perfectă, cunoștințele fiind considerate un patrimoniu colectiv sacru, ferit de ingerințele străinilor. Tehnicile folosite de moașa empirică năsăudeană în timpul travaliului și al expulzării combină elemente de fizioterapie rudimentară cu o bogată cunoaștere a florei medicinale locale. În momentul în care durerile facerii începeau, moașa nu izola femeia la pat. Dimpotrivă, lăuza era încurajată să meargă prin casă, să se țină de grinda meșteră sau de tocul ușii².

Fitoterapia juca un rol crucial în grăbirea nașterii și reducerea hemoragiilor. Moașa pregătea infuzii și decocturi din plante culese exclusiv de ea în momente rituale (cum ar fi dimineața de Sânziene). Pentru stimularea contracțiilor utero-ovariene, se folosea ceaiul de crețșoară, numită în popor și „plăsmăduitoare”, sau decoctul de coada-șoricelului. Dacă lăuza era extrem de slăbită, i se dădea să bea apă în care se stinseseră cărbuni aprinși sau o cantitate mică de rachiu îndulcit cu miere, pentru revigorarea forțelor fizice. Aburul cald din infuzii de mușetel era utilizat pentru relaxarea musculaturii perineale, facilitând astfel expulzia și prevenind rupturile traumatice.

Secționarea cordonului ombilical reprezenta un alt moment de maximă responsabilitate tehnică și simbolică. Moașa empirică nu folosea instrumente sterile moderne; ea tăia cordonul cu un cuțit de bucătărie bine ascuțit (deseori trecut prin flacăra) sau cu o foarfecă utilizată la tunsul oilor, curățată sumar. Legarea cordonului se făcea cu un fir de ață de cânepă sau de in rezistent, tors special „în răstimp” (invers decât de obicei) pentru a proteja pruncul de duhurile rele. Ulterior, bumbul ombilical era presărat cu cenușă de lemn curat (de obicei de fag sau stejar) amestecată cu praf de calcan sau cu praf de cretă, având rol antiseptic și cicatrizant empiric, o practică ce adesea, din păcate, expunea nou-născutul riscului de tetanos³.

Pentru moașa empirică și pentru comunitatea din Țara Năsăudului, nașterea nu era un act pur fiziologic, ci o transgresiune metafizică periculoasă. Femeia care naștea se afla cu un picior în mormânt, iar spațiul casei devenea temporar un teritoriu vulnerabil la atacurile forțe-

¹ Ion Mușlea, *Cercetări etnografice în Țara Năsăudului*, Editura Fundației Regale, București, 1943, p. 212.

² Simion Florea Marian, *Nașterea la români. Studiu etnografic*, Academia Română, București, 1892, p. 64.

³ Valer Butură, *Enciclopedia de etnobotanică românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 118.

Moașa sătească în Sângeorgiul Român

lor demonice. După ce pruncul era expulzat cu succes și scotea primul strigăt, atenția moașei se îndrepta către primul său act major de integrare socială: prima scăldătoare sau scăldătoarea rituală. Această baie nu avea doar un scop igienic, ci era un ritual complex de transfer de calități și de protecție apotropaică. În apa caldă adusă de la râu în zori, moașa introducea o serie de obiecte cu valoare simbolică: un ban de argint (pentru ca pruncul să fie curat ca argintul și bogat), un fir de busuioc sfințit (pentru a fi iubit de oameni și ferit de deochi), câteva picături de lapte matern (pentru o piele albă și catifelată) și un ou întreg (pentru a fi sănătos și 'rotund' ca oul). În timpul băii, moașa rostea descântece șoptite, menite să alunge necuratul și să fixeze destinul pozitiv al noului membru al familiei. Un alt aspect esențial coordonat de moașă era gestionarea plăcente (numită popular „cămașă” sau „scaunul” copilului). Placenta era privită ca un dublu mistic al copilului, strâns legată de viitorul acestuia. Moașa nu o arunca la întâmplare; ea o îngropa cu grijă sub un pom roditor din grădină (pentru ca mama să mai aibă copii și aceștia să fie rodnici) sau într-un loc curat, unde nu călca picior de om sau de animal. Dacă pruncul se năștea înfășurat în membrana amniotică („născut cu cămașă”), acesta era considerat un semn excepțional de noroc și protecție divină. Moașa usca cu grijă această membrană și o păstra ca pe un talisman prețios, pe care adultul de mai târziu trebuia să îl poarte asupra sa în momente de cumpănă sau în timpul călătoriilor lungi¹.

Odată cu consolidarea administrației austriece în Transilvania și mai ales în urma edictelor sanitare emise de împărăteasa Maria Tereza și continuate de Iosif al II-lea, statul imperial a declanșat o adevărată ofensivă împotriva empirismului medical. Documentul fundamental care a reglementat această transformare a fost „Norma Methodica” din 1770, urmată de dispozițiile specifice privind organizarea serviciului sanitar în regimul grăniceresc². Autoritățile imperiale considerau moașele empirice ca fiind principalele vinovate pentru mortalitatea infantilă ridicată și pentru răspândirea infecțiilor puerperale în rândul populației rurale. Drept urmare, s-a interzis prin lege practicarea moșitului de către persoane fără pregătire teoretică formală obținută la facultățile de medicină sau la cursurile speciale organizate la Cluj sau Sibiu.

Măsurile coercitive au lovit direct în structura intimă a satului năsăudean. Femeile prinse că moșeau clandestin erau amendate greu de către primăria militară a satului, iar în caz de recidivă sau de deces al pruncului, puteau fi condamnate la pedepse corporale sau închisoare. Totuși, implementarea legii s-a lovit de o rezistență pasivă, dar extrem de eficientă, din partea țăranilor. Moașele autorizate trimise de la centru – numite „moașe cu diplomă” sau „moașe luminate” – erau boicotate sistematic. Acestea erau adesea de altă etnie (germane sau maghiare), nu vorbeau limba română, nu cunoșteau obiceiurile locului și erau percepute ca spioni ai administrației imperiale fiscal-militare. Femeile din sate preferau să nască în secret, declarând ulterior că nașterea a avut loc brusc, „pe câmp” sau „în șură”, fără ajutor, pentru a-și proteja moașa empirică din sat. Realizând eșecul represiei totale, administrația Districtului Grăniceresc Năsăudean a adoptat o strategie hibridă inteligentă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. S-a decis selectarea unor tinere din satele năsăudene, care știau deja să citească în limba română (absolvente ale școlilor triviale grănicerești), și trimiterea lor pe cheltuiala fondurilor comune grănicerești la cursurile de obstetrică de la Cluj. Aceste tinere se întorceau în satele natale având atât legitimitatea diplomei oficiale, cât și avantajul de a aparține aceleiași matrice culturale românești. Acest compromis istoric a marcat începutul declinului moșitului pur empiric și nașterea unei noi categorii de cadre sanitare rurale, care au preluat elementele igiene moderne, dar au păstrat, sub o formă mascată, respectul pentru sensibilitățile culturale și spiri-

¹ Ion Ghinoiu, *Mitologie română*. Dicționar, Editura Agora, București, 2013, p. 341.

² Ioan Bolovan, *Evoluția demografică a Transilvaniei în secolele XVIII-XIX*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 189.

DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN

tuale ale lăuzelor din Țara Năsăudului. Moașa empirică din Țara Năsăudului, implicit cea din Sângeorgiul Român, nu a fost doar un simplu substitut al medicului obstetrician lipsă, ci o veritabilă agora a înțelepciunii feminine arhaice. Disparația ei treptată sub presiunea biopoliticii moderne a marcat trecerea definitivă a nașterii de la un eveniment sacru, comunitar și mitologic, la un act strict medicalizat și individualizat.

Prezentul demers istoric își propune să prezinte listele cu toate moașele sătești din Sângeorgiul Românesc, pe baza surselor documentare din arhivele bistrițene, în speță registrele parohiale greco-catolice de stare civilă – matriculele botezaților, începând cu anul 1834 când s-a trecut la grafia cu caractere latine.

1834

Nr. crt.	Numele moașei	Numărul de nașteri la care a asistat
1	Ecaterina a lui Ion Haliță	1
2	Ana a lui Basil Pop	1
3	Maria a lui Ion Petroaie	1
4	Titiana a lui Ștefan Călina	2
5	Parasca a lui Ilie Mecicu	1
6	Ileana a lui Alexa Rățoi	1
7	Ecaterina a fătului Vasile Buia	1
8	Ioana a lui George Silvester	1
9	Ana a lui Vasile Buia	1
10	Maria a lui Ion Șuncutian	1
11	Irina a lui Grigore Ciocan	2
12	Palagia a lui Tănase Pop	1
13	Irina a lui Ion Oproaie	1
14	Iftinia a lui Ion Maximoaie	1
15	Angilina a lui Natul Marica	1
16	Docia a lui Dimitrie Lazar	2
17	Varvara a lui Maștei Berci	1
18	Docia a lui George Popoaie	1
19	Docia a lui Tănase Buia	1
20	Ana, muierea preotului Ilie Lica	2
21	Irina a lui Ion Boboroi	1
22	Iftinia a lui Simion Georgeș	1
23	Titiana a lui Maștei Petroaie	1
24	Iftinia a lui Grigore Andronesi	1
25	Nastasia a lui Grigore Zaharie	1
26	Maria a lui Natul Nicolai	1
27	Irina a lui Zaharie George	1
28	Ana a lui Filip Jarda	1
29	Docia a lui George Șteopoaie	1
30	Nastasia a lui Costan Cârțu	1
31	Iftinia a lui Mihai Georgeș	1 ¹

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANBN), fond Colecția Registre parohiale de stare civilă Sângeorgiul Român, dosar nr. 1133, Matricula botezaților 1830-1943, f. 12v. – 15f.

Moaşa sătească în Sângeorgiul Român

1835

Nr. crt.	Numele moașei	Numărul de sarcini la care a asistat
1	Nastasia a lui Vasile Marica	1
2	Nastasia a lui Simion Flore	2
3	Gacea a lui Leonte Pop	1
4	Senia a lui Vasile Oanea	3
5	Varvara a lui Maștei Berci	1
6	Maria a lui Grigore Șpaimoc	1
7	Ileana a lui Ștefan Buia	1
8	Maria a lui Natul Nicolai	1
9	Iftinia a lui Simion Georgeș	2
10	Maria a lui Arsente Pop	3
11	Senia a lui Costan Mutu	1
12	Ileana a lui George Ieremie	1
13	Ecaterina a lui Vasile Buia	3
14	Titiana a lui Ștefan Călina	3
15	Docia a lui George Șteopoaie	1
16	Irina a lui Ion Boboroi	1
17	Solomia a lui Vasile Varvari	1
18	Maria a lui Ilie Niculai	2
19	Palagia a lui Tănase Mărcuș	1
20	Palagia a lui Tănase Pop	1
21	Nastasia a lui Vasile Șpaimoc	1
22	Angilina a lui Ion Andresi	2
23	Nastasia a lui Flore Abui	1
24	Irina a lui Mihai Lazar	3
25	Gacea a lui Vasile Gagea	1
26	Maria a lui Petre Morar	1
27	Iftinia a lui Grigore Andronesi	2
28	Căliana a lui Miron Abui	1
29	Maria a lui Nicolai Costan	1
30	Căliana a lui Vasile Râmbulea	1
31	Maria a lui Simion Mari	1
32	Catarina a fătului Vasile Abui	1
33	Titiana a lui Tănase Pop	1
34	Sofia a lui Precup Larionesi	1
35	Floarea a lui Ioan Râmbulea	1
36	Nastasia a lui Flore Buia	1
37	Ileana a lui Vasile Varvari	1
38	Ioana a lui Toader Șteopoaie	1 ¹

¹ SJANBN, f. 16v. - 19f.

DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN

1836

Nr. crt.	Numele moașei	Numărul de sarcini la care a asistat
1	Arsinica a lui Moise Buga	1
2	Docia a lui Tănase Abui	1
3	Iftinia a lui Grigore Andronesi	1
4	Iftinia a lui Ion Andresi	1
5	Gacia a lui Leonte Pop	3
6	Catarina a lui Ieremie Andresi	1
7	Docia a lui Dumitru Lazar	1
8	Mărina a lui Zaharie Țimoca	1
9	Docia a lui Arsente Mecicu	1
10	Angilina a lui Natul Hehi	1
11	Docia a lui Tănase Buia	1
12	Ustina a lui Costan Ianoș	1
13	Sofia a lui Precup Larionesi	2
14	Maria a lui Arsente Pop	1
15	Todora a lui Ștefan Flore	1
16	Ana, muierea preotului Ilie Lica	2
17	Docia a lui Ion Cârceu	1
18	Nastasia a lui Ion Budușan	1
19	Irina a lui Grigore Ciocan	1
20	Irina a lui Grasim Mutu	1
21	Iftinia a lui Costan Abui	1
22	Ioana a lui Toader Șteopoaie	1
23	Palagia a lui Tănase Pop	2
24	Palagia a lui Grigore Abui	1
25	Ileana a lui Grasim Rățoi	1
26	Maria a lui Andrei Larionesi	1
27	Șofronia a lui Leonte Marica	1
28	Maria a lui Anton Râmbulea	1
29	Maria a lui Maței Petri	1
30	Catarina a lui Vasile Abui	1
31	Irina a lui Zaharia George	1
32	Gațtoana a lui Andrei Morari	1
33	Maria a lui Anton	1
34	Parasca a lui Ilie Mecicu	1
35	Sanda a lui Vasile Negri	1
36	Maria a lui Ioachim Bolfă	1
37	Catarina a lui Ion Haliță	1
38	Iftinia a lui Grigore Pop	1
39	Maria a lui Simion Moni	1
40	Maria a lui Vasile Gogotă	1
41	Nastasia a lui Toader Gușa	2
42	Irina a lui Dănilă Ciocan	1
43	Irina a lui Petre Pop	3

Moaşa sătească în Sângeorgiul Român

44	Varvara a lui Lupu Cârcu	1
45	Ileana a lui Ştefan Călina	1
46	Senia a lui Filip Mihăilă Lazar	1
47	Docia a lui Grigore Ilieş	1
48	Irina a lui Vasile Şteopoaie	1
49	Nastasia a lui Vasile Lat	1
50	Maria a lui Nistor Anton	1
51	Maria a lui Natul Nicolai	1
52	Parasca a lui Ion Nicolai	1
53	Palagia a lui ion Şpaimoc	1
54	Solomia a lui Toader Partene	1
55	Nastasia a lui Costan Cârcu	2
56	Cătălina Rafla a lui Nistor Abui	1
57	Iftinia a lui Simion Georgeş	1
58	Ileana a lui George Ieremie	1
59	Gacia a lui Ion Pop Andresi	1
60	Parasca a lui Arsente Lazar	1
61	Titiana a lui Ştefan Călina	1
62	Maria a lui Vasile Şpaimoc	1 ¹

¹ SJANBN, f. 20v. - 24v.

Corespondențe particulare ale „Tribunei”

Năsăud în iulie 1884

A început sezonul de vară. Lumea de pe la orașe caută sănătate și distracție pe la băi și pe la țară. Direcțiunile scadelor de pretutindenea fac reclame prin ziare, făcând cunoscută puterea lor de însănătoșire a băilor de sub administrația lor. Morboșii caută aer curat, comodități și puterea vindecătoare a apelor, sănătoșii încearcă distracție și, cei mai mulți, merg la băi ca să omoare urâtul vremii. Proprietarii băilor fac parale, treaba morboșilor de și-au recăștigat ori nu sănătatea pierdută, destul că medicii de prin orașe și provincie le-au făcut treabă bună trimițându-le cu ridicata oaspeții. Unii recomandă băile din străinătate, căci se pot cheltui parale mai multe, alții stau în legătură cu proprietarii de băi din patrie și îndrumă pe pacienți aici. Arareori se ține cont de suferințele bolnavilor. E dovedit că, legăturile medicilor cu diferitele băi, joacă rol mare în trimiterea la aceste băi. Bolnavii, mai adeseori, se întorc și mai bolnavi.

În Ardeal, putem zice, că nu avem decât o singură baie, pe care am putea-o numi românească, baia minerală de la Sângeorgiu, pe teritoriul fostului district al Năsăudului.

Amăsurat comodităților ce au putut oferi proprietarii acestei băi – comuna – oaspeților, aceștia, putem zice, că au fost destul de numeroși. Nu se poate zice tot așa de interesul publicului român. Se cheltuiesc paralele cu miile pe la băile străine de o valoare neasemuit mai mică ca a celor de la Sângeorgiu. Dar apoi administratorii scadelor de la Sângeorgiu și-au dat prea puțină osteneală a face acest loc de cură cunoscut publicului. Abia din când în câte o mică notiță am citit prin ziarele române. Un raport mai pe larg asupra acestor băi n-am văzut până acum și nu e deci mirare, că sunt așa de puțin cunoscute, cu toate că mulți veniți morboși s-au dus sănătoși. Afară de comoditatea băilor străine, nimic nu lipsește acestor băi. Ținutul e pe cât se poate de romantic și aerul sănătos, apa de o putere vindecătoare necontestabilă, traiul e ieftin și viața românească.

Prin deschiderea căii ferate până la Bistrița, se înlesnește oaspeților și călătoria, fiind aici numai cale de vreo patru ore până la Sângeorgiu.

E daună că nu jertfesc oamenii competenți puțină osteneală a face descrierea acestor băi în o broșură în limba română și germană pe care, apoi, să o împartă în toate părțile, făcând astfel cunoscute aceste băi minerale.

Aceasta ar fi de lipsă și în interesul proprietarilor și în interesul oamenilor suferitori și, cu deosebire, a publicului român pătimitor, căci prin statistica băilor abia notițe de câteva șiruri se iau și aceasta nu e de ajuns pentru a face cunoscute niște băi, ce abia de câțiva ani se ridică.

Sursa: *Tribuna*, Sibiu, anul I, 1884, nr. 61, p. 242.

Maximilian Lica

Sângeorgiu, 16 Martie 1887

Astăzi s-au așezat la veșnica odihnă rămășițele pământești ale unuia dintre cei mai vrednici bărbați ai noștri. Judele regesc de tribunal, Maximilian Lica, retras de vreo opt ani în pensie, nu mai petrece între noi.

Înmormântarea s-a făcut cu cea mai mare pompă ce se poate vedea în satele de rând; nimic nu s-a cruțat pentru ridicarea acestei triste festivități; sicriul înfrumusețat cu două cununi frumoase: una din partea iubitului său frate Dănilă, și alta din partea tinerimii școlare din loc – a fost petrecut la mormânt de o mulțime imensă de oameni, atât de aici, cât și din jur. Semn învederat despre simpatia, iubirea și popularitatea de care s-a bucurat repausatul între ai săi.

Din cele următoare se va vedea lămurit de unde mai ales această iubire și simpatie.

Maximilian Lica, fiul preotului de aici, oarecând Ilie Lica, născut la anul 1828, după trecerea cursului școlastic în școlile elementară și trivială de aici, trecut la școala capitală militară din Năsăud, de aici la liceul din Bistrița și apoi la Oșorhei unde a ascultat „retorica și poezia” sau clasa a V-a și a VI-a, după împărțirea de atunci, rezolut a urma celelalte cursuri la Blaj. Dar omul propune, Dumnezeu dispune! Memorabilele evenimente din anul 1848 l-au răpit și pe el în vârtejul lor și rămas cu atâta „carte”, nu s-a mai întors la școală, ci după potolirea revoluției a intrat în funcțiuni și a învățat de aici încolo școala vieții.

Cât și ce a învățat el în această școală, ne arată nu numai ridicarea lui la demnitatea de prim jude regesc de tribunal, dar și faptele și înțeleptele lui sfaturi, care erau căutate ca pâinea cea de toate zilele.

Abia ieșit din clasa a VI-a a unui liceu, îl aflăm sub mâna maiorului Kauffmann, așezat ca și cancelist și însărcinat cu afaceri administrative destul de grele, mai cu seamă considerând epoca de fier militară de atunci.

Dar nu numai atât, pe umerii lui căzuse și sarcina de a suplini locul bunului său părinte care, într-aceea, lăsase după sine văduvă și orfani.

Și el și-a făcut datoria.

Pe la anul 1860 și el, ca mai noi toți ai noștri împrăștiați prin lume, vine la Năsăud și ia parte activă la lupta ce am avut de purtat cu regimul vienez pentru redobândirea averilor școlare și după câștigarea acestora îl aflăm totdeauna între acei vrednici bărbați care au avut misiunea a apăra și a regula aceste afaceri.

La anul 1862 a trecut ca asesor la Sedria generală, identică cu tribunalul de judecată, unde a rămas până la anul pensionării sale 1879, totdeauna fiind unul din cei mai activi și mai dreپți judecători.

Și cine nu cunoaște inima lui românească și sufletul lui învăpăiat pentru cauzele românești?! Cine nu-l cunoaște și nu l-a văzut totdeauna între luptătorii treburilor românești!...

La anul 1879, după trecerea sa în pensie, a aflat de bine a se așeza în comuna sa natală, a bună seamă cu scop ca să poată fi mai folositor numeroaselor sale rudenii, precum și binelui comun, ceea ce a dovedit îndată de la început, căci în primii ani vizita adesea școlile și, cu deosebire, la examene împărțea școlarilor mai buni frumoase sume de bani ca premii pentru încurajare; ceva mai târziu a pus temelia unei fundații care va ajunge în scurt la 1.000 fl. V. a. cu menirea, ca o parte din dobândă să se împartă școlarilor ca premiu la examene, iar o altă parte să se dea ca ajutor celor născuți de aici care vizitează școlile medii.

Maximilian Lica

Pe la anul 1885 a dat școlilor de aici un pământ de mare valoare care a și trecut în proprietatea și folosința acestora.

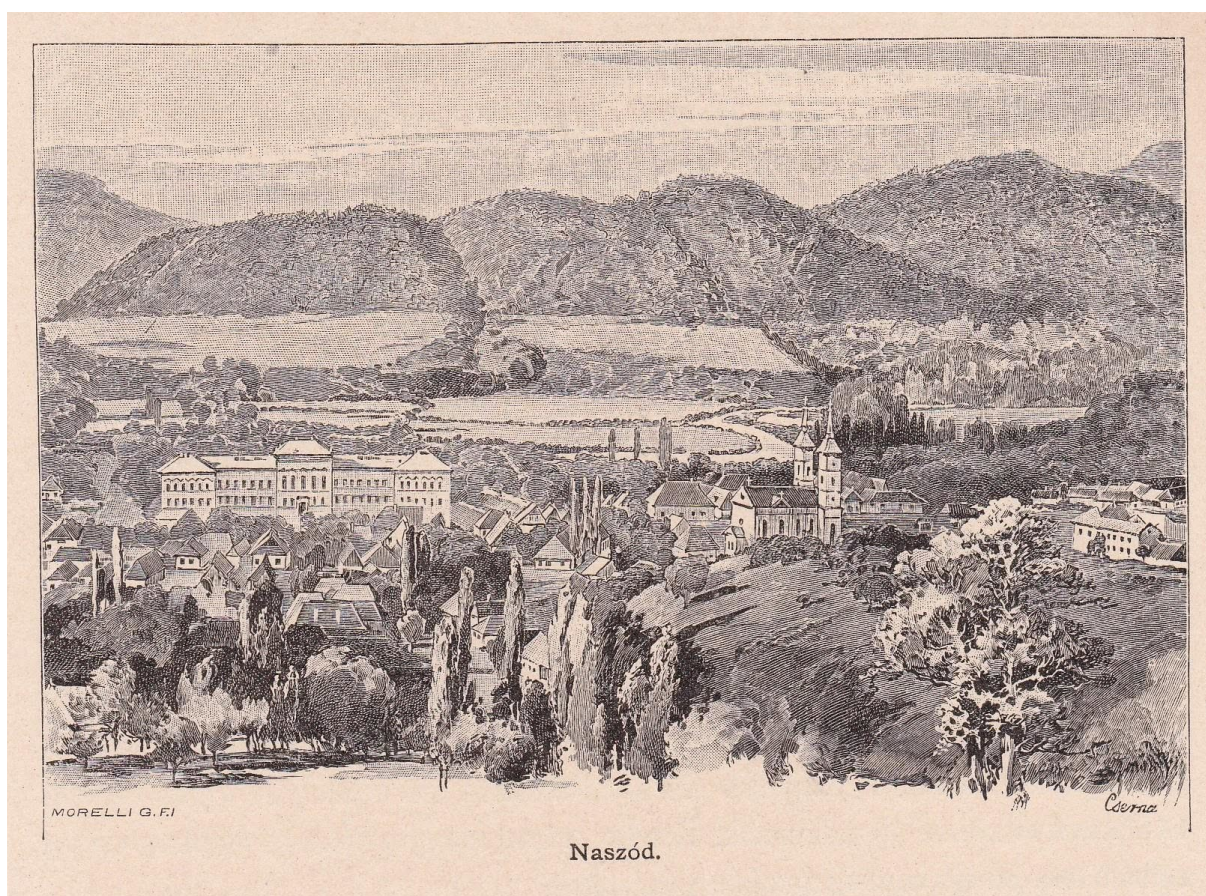
În anul trecut a surprins din nou pe consătenii săi cu daruri deosebite, a lăsat, prin document de donațiune, comunei sale două mori cu 5 pietre în cea mai bună stare, cu condiția ca din venitul anual de circa 600-700 fl. să se dea ca stipendiu o sumă de 350 fl. v. a. unui tânăr român din loc care va studia dreptul, iar restul să se folosească pentru procurarea vitelor de prăsilă de rasă nobilă.

Iar casele sale le-a donat comunei cu îndatorirea expresă de a le lăsa ca locuință parohului român greco-catolic.

Toate aceste dispozițiuni, încât nu sunt încă deplin regulate, sperăm că se vor regula în scurt spre binele și mulțumirea donaților și pentru liniștea sufletească a neuitatului mecenat.

Iar noi, și până atunci, în numele celor ce gustă și vor gusta din fructele ostenețelor acestui mare binefăcător, îi zicem: odihnește în pace suflet nobil și fii asigurat că vom păstra amintirea ta din neam în neam!

Sursa: *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul L, 1887, nr. 66, p. 2-3.

NASAUD: Vedere generală cu Gimnaziul Superior Fundațional Greco-Catolic Român și Biserica Greco-Catolică;

Litografie de la sfârșitul sec. XIX (executată de Cseracz; gravor Morelli Gusztav F.I. n:Pest 15.02.1848 - d: Budapesta 21.03.1908)

Colecția: Cornel Rusan

Adunările populare din comitatul Bistrița-Năsăud

Steagul luptei pentru votul universal s-a desfășurat cu cinste și în comitatul Bistrița-Năsăud. Poporul a dovedit un interes vrednic de toată lauda. Scoatem și noi rapoartele care ne-au lipsit, pentru a oferi cetitorilor noștri o icoană cât mai fidelă despre marea mișcare românească.

Adunarea din Sângeorzul-Român

S-a ținut Duminică în 1 noiembrie în parcul dinaintea hotelului „Hebe”. Deschiderea a făcut-o dl. Dr. Andrei Monda, medic în Sângeorz. Domnia-sa, în cuvinte frumoase, a arătat scopul acestei adunări și a salutat pe poporul de față, mulțămind că s-a prezentat în număr frumos la această adunare. De prezident a fost aclamat tot dl. Dr. Monda. Din partea autorităților a fost de față dl. pretor Victor Schiffbäumer din Rodna-Veche. De față la adunare a fost inteligența și popor cam la 300 persoane din Sângeorz. Depărtarea locului de adunare de la centrul comunei a fost cauza că nu a fost și mai mult popor de față.

La situația politică în general și la discuția reformei electorale a luat cuvântul Dr. Victor Onișor, într-o cuvântare ținută pe înțelesul tuturor a tratat situația politică a poporului nostru de la intrarea în activitate, angajamentele luate de coaliție când a ajuns la guvern, în special pentru introducerea reformei electorale pe baza votului pentru toți, a făcut cunoscut în trăsături generale proiectul de reformă al ministrului Andrassy, tendințele acestuia de a asigura și în viitor domnia păturii celor bogați din populațiunea țării și aceasta prin restrângerea dreptului de vot la știința de carte de-o parte, iar de altă parte prin introducerea votului plural.

Țăranul I. Măriuș, luând cuvântul, întreabă că cine nu va ști scrie și citi ungurește avea-va drept de vot și arată că aceasta ar fi o mare nedreptate pentru poporul de la sate. I s-a dat lămurirea că după proiectul adus de gazete, ministrul a părăsit acest gând și că vrea să dea dreptul de vot la toți cei ce știu scrie și citi în limba lor.

Poporul, în mai multe rânduri, a dat expresiune dorinței sale prin întreruperi foarte potrivite.

După aceea a luat cuvântul dl. Aurel Chintean, preot administrator și, după o motivare potrivită, a prezentat proiectul de concluz primit unanim de adunare, prin care s-a hotărât:

1) să se trimită telegramă omagială Majestății Sale, în care se cere ajutorul în introducerea votului universal nefalsificat, se protestează în contra pluralității și a restricțiunilor nedrepte;

2) adunarea cere introducerea votului universal nefalsificat, care să ia în șanțurile constituțiunii pe toți cetățenii țării, fără deosebire de clase, neamuri și confesiuni, cu vot asemenea, secret, direct, ca votare pe comune și nelegat de știința de scris și citit, protestează în modul cel mai hotărât în contra pluralității și în contra votului prin delegați, care introduce neegalitatea între cetățeni;

3) adunarea votează încrederea deputaților naționaliști, își exprimă recunoștința pentru lucrarea lor de până acum și îi roagă, ca să lupte și în viitor cu energie pentru drepturile poporului.

Dr. V. Onișor a mai făcut apel la învățători, ca să se supună sarcinii de a ține cursuri pen-

Adunările populare din comitatul Bistrița-Năsăud

tru analfabeți și către țărani care n-au ajuns să știe scrie și citi, ca însușindu-și știința, departe să ajungă la dreptul de vot. Fruntașii de față au declarat că învățătorii din Sângeorz au și luat deja angajamentul de a ține curs pentru analfabeți și că altcum în comună se află foarte puțini bărbați care să nu știe scrie și citi.

Dl. preșident a închis apoi adunarea, care a decurs în cea mai frumoasă ordine și însuflețire.

La adunare au fost de față și 3 jandarmi, dar neînarmați, și numai în echipament de plimbare.

Adunarea din Feldru

Adunarea s-a ținut în grădina dinaintea bisericii, care a fost plină de popor, cel puțin o mie de persoane. Din partea autorității politice a fost dl. notar Grigore Bancu.

Dl. Emil Ștefănuț, parohul Feldrului, într-un avântat cuvânt a deschis adunarea și a arătat scopul ei, de a arăta care este voința poporului din această vale frumoasă a Someșului cu privire la reforma votului pentru toți. Vorbirea a fost ascultată cu însuflețire și aclamată. De preșident al adunării a fost aclamat dl. Emil Ștefănuț, iar de notar țăranul fruntaș Grigorie Iloaie. Intrându-se în ordinea de zi, a luat cuvântul dl. Dr. Victor Onișor, vorbind în acelaș sens ca la adunarea din Sângeorz.

După aceea fruntașul țăran Toader Scridon a prezentat proiectul conclud, primit de adunare cu unanimitate și însuflețire. Dl. preșident apoi a enunțat concludul identic cu al adunării din Sângeorz și s-a citit telegrama omagială către Majestatea Sa.

Poporul din Feldru a dovedit o mare însuflețire și interes față de această adunare, care a fost una dintre cele mai impozante și mai bine succese.

Adunarea din Ilva Mare

Pentru ziua de 1 noiembrie a. c., precum în alte părți așa și în Ilva Mare a fost convocată o adunare populară pentru a protesta contra votului plural și a manifesta pentru votul universal, egal, secret, direct și după comune.

La această adunare au luat parte comunele convocate Ilva Mare, Măgură și Sânosif în frunte cu bravii lor preoți, la al căror glas și-au lăsat oamenii lucrurile lor și au alergat cu sete și dor pentru a câștiga și ei drepturi. Adunarea s-a deschis la orele 11 a. m. prin frumoasa vorbire a părintelui Ieronim Slăvoacă.

Ca preșident a fost aclamat dl. Slăvoacă, iar ca notar Ștefan Buzilă. Părintele Zaharie Bulbuc, în alese cuvinte, face un expozeu al situației politice după care adunarea, în număr de vreo 500 participanți, la propunerea d-lui Bulbuc decide unanim:

1. Expedierea unei telegrame omagiale Majestății Sale și cererea ajutorului preaiualt pentru introducerea votului universal.

2. Adunarea protestează în modul ce mai hotărât contra introducerii intenționate a votului plural.

3. Adunarea votează încredere deputaților naționali.

După acestea, adunarea fu închisă prin alese cuvinte din partea domnului Ieronim Slăvoacă.

Adunările populare din comitatul Bistrița-Năsăud

Adunarea din Prundu Bârgăului

S-a ținut în sala cea mare a hotelului comunal. De față a fost popor din toate comunele Văii Bârgăului, sala a fost plină, popor câteva sute de persoane.

Adunarea a fost deschisă de dl. Ioan Dologa, preotul din Tiha Bârgăului, care a fost aclamat și de președinte, notar a fost ales țăranul fruntaș Vrășmaș. Din partea autorității politice notarul Victor Vana.

Intrându-se în ordinea de zi, a luat cuvântul președintele Ioan Dologa și într-o avântată vorbire a dezvoltat situația politică și a făcut cunoscută reforma votului universal, arătând scopul proiectului elaborat de ministrul Andrássy și cât e de periculos e pentru poporul nostru. De aceea datoria poporului amenințat e ca să protesteze în contra acestui proiect și să pretindă o reformă dreaptă pentru toți fiii patriei. La urmă a prezentat proiectul de concluz, care a fost primit cu aclamațiune.

Expunerile oratorului au fost urmărite cu interes de poporul adunat și adeseori întrerupte cu furtunoase aclamațiuni.

Din adunare s-a trimis numaidecât telegramă omagială la Majestatea Sa, cerându-se ajutor la introducerea adevăratului vot universal, fără restricții nedrepte și s-a protestat în contra pluralității. S-a votat recunoștință și mulțumită deputaților naționaliști și îi îndeamnă și pentru viitor la luptă pentru drepturile poporului.

Adunarea a decurs în liniște, cu demnitate și mare însuflețire.

Adunarea din Șieut

S-a ținut în 1 noiembrie în localul școlii. Prezenți cam 500-600 inși, încât nu încăpeau în școală. Restul prin curte și pe la ferestre. Administrația a fost reprezentată prin notarul și 4 jandarmi, intrați din ordin în sală, iar alți 4 jandarmi erau la primărie. Monorul, Sebișul, Șieul, Sântioana, Posmușul, Ruștiorul au fost reprezentate.

De președinte s-a aclamat septuagenarul Gheorghe Suciu, un venerabil bătrân, fruntaș din garda veche, iar de notar al adunării Teodor Suciu, un alt fruntaș. Oratorul delegat din Bistrița, a fost d-l Dr. G. Tripon care, după deschiderea adunării, a luat imediat cuvântul și într-o vorbire de trei sferturi de oră a făcut critica proiectului electoral până în amănunte. Poporul a întrerupt des și alocurea foarte zgomotos.

Către sfârșit efectul a fost la culme. Întreg poporul a izbucnit în lacrimi. Erau lacrimile mândriei naționale călcate, dar care nu se dă biruită.

Această întrunire va rămâne neștersă din inimile celor prezenți.

Adunarea a decis trimiterea unei telegrame omagiale Majestății Sale, citită în adunare și trimisă imediat, apoi o aderență calduroasă la adresa deputaților noștri. Aceasta s-a trimis cu poșta.

Poporul abia a voit a se despărți și a se depărta. Starea sufletească a poporului a fost bărbătească, excelentă.

Sursa: *Tribuna*, Arad, anul XII, 1908, nr. 242, p. 4-5.

Slujitorii altarului bisericii române din Năsăud - Alexandru Haliță

GAVRIL BICHIGEAN

S-a născut în 24 ianuarie 1862 în Sângeorz-Băi, județul Năsăud, din o familie fruntașă. Studiile secundare le-a făcut la liceul grăniceresc din Năsăud, luând diploma de bacalaureat în 30 iunie 1882. A urmat cursurile Academiei Teologice din Gherla între anii 1884/5-1887/8 și universitatea din Cluj, luând în ianuarie 1893 licența la materiile română și maghiară, iar în 14 decembrie 1894 își câștigă diploma de profesor.

În anul școlar 1891/2 a fost ales profesor practicant, iar la 1 septembrie fu numit profesor suplitor ales tot pe câte un an, până la 16 iulie 1896, când fu numit profesor titular definitiv.

În anul 1911, după moartea vicarului Ciril Deac, la stăruința mai multor frunțași intelectuali din vicariat a părăsit cariera de profesor, numit fiind paroh al Năsăudului și vicar al Rodnei. În această funcțiune a stat până în 22 noiembrie 1920, când în România întregită fiind nevoie de puteri didactice bine pregătite, a fost chemat din nou la catedra de profesor al Liceului Grăniceresc din Năsăud, la care a servit până la pensionarea întâmplată în 1 septembrie 1928. A murit la Năsăud în decembrie 1934, în etate de 72 ani. E înmormântat, la dorința sa, în comuna natală Sângeorz-Băi.

Alexandru Haliță, atât la catedra de răspândire a luminii, cât și la altarul de întărire a credinței, a purtat o viață de muncă conștientă întru împlinirea datoriei. Ca profesor a fost un om de inimă, cu dragoste pentru cariera sa, cu iubire pentru elevii săi; ca preot a știut să folosească toate prilejurile potrivite spre a îndemna pe credincioși să aducă jertfe și daruri de bunăvoie pentru podoaba casei Domnului. O caracterizare potrivită a acestui preot-profesor o aflu în cuvântul de adio, de la înmormântare, rostit de directorul liceului grăniceresc: „În defunctul a dispărut colegul cu sufletul larg deschis prietiniei sincere, tovarășul de muncă nobil, dezinteresat, care a avut în vedere armonia, buna înțelegere dintre muncitorii avizați la conviețuire de o viață întreagă și puși în serviciul culturii românești. Suflet delicat, constructiv, dușman al vrajbei, intrigărilor, ca toți profesorii înaintași, de care s-a învrednicit liceul din Năsăud în primele zile ale existenței sale, răsăriți aproape toți din țărani simpli, dar înzestrați cu bunul simț, cu tandrețea sufletească, care înlocuiau educația posibilă în familiile cu dare de mână și țineau locul rutinei sociale moștenite generații de-a rândul... În calitate de crescător al tinerelor generații a fost un om de inimă, cu dragoste de cariera sa tot mai potențată spre sfârșitul activității sale de profesor, cu iubire pentru elevii săi, cărora le da povețele necesare cu toată duioșia de părinte, îi îndemna să-și facă datoria și să devină membri folositori ai neamului românesc cu calmul și prestanța unui pedagog consumat și nu-i jigneau nicicând nici cu cea mai mică aluziune ofensatoare. Unea într-o îmbinare fericită blândețea duhovnicului, pilduitor cu învățămintele Sfintei Scripturi, picurător în suflete de puterea credinței făcătoare de minuni, calitate câștigată prin studiile preoțești și slujba de vicar, ce o purtase timp de nouă ani, cu verva vrăjită a cuvântului de învățător, care înalță și fortifică prin tăria convingerilor rezultată din cuceririle științei ...”.

Munca și jertfa adusă pe altarul Domnului și al culturii naționale i-a fost recunoscută de către guvernul țării prin acordarea mai multor distincții.

GAVRIL BICHIGEAN

(Despre acest preot vezi: „Omagii profesorului Alexandru Haliță” în Anuarul Liceului Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, anul 1929, p. 3-5 și „Istoria școalelor năsăudene” de Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, p. 347).

Sursa: *Săptămâna*, Bistrița, anul IX, 1936, nr. 293, p. 3-4.

NASAUD: Gimnaziul Superior Fundațional Grăniceresc (înființat în 04.10.1863; această clădire a fost inaugurat 25 de ani mai târziu în 04.10.1888); Carte poștală editată de Kahan Elias în Năsăud după o carte poștală a lui A. Piros (clișeu cel puțin 1906); circulantă
Colecția Cornel Rusan

Partidul Național-Liberal în Ardeal

Înființarea organizației național-liberale în județul Bistrița-Năsăud

Marti în 7 februarie s-a făcut cu o deosebită solemnitate instalarea noului prefect, d-l Solomon Haliță. Un public numeros și select reprezentând conducătorii tuturor comunelor din județ, în număr de peste 500, pe care spațioasa sală de ședințe a casei județului nu-i încăpea, s-a întrunit alegând de președinte pe d-l Ioan Șerban, fost prefect precum și o comisiune, care să roage pe noul prefect a se prezenta reprezentanților comunelor din întreg județul.

S-au ținut frumoase vorbiri din partea d-lui substitut de subprefect Pr. Kräuner a domnului Ioan Păcurariu, fost deputat și senator, precum și a unui reprezentat al sașilor la care a răspuns în continuile aprobări generale ale adunării, d-l prefect Haliță, accentuând, în special, datorința noastră de alipire față de cel mai loial rege al României Mari.

Uralele nesfârșite ale asistenței la adresa regelui, au fost cel mai bun răspuns la adresa tuturor acelor care se folosesc de agitațiile electorale, căutând a pescui în ape tulburi și a înstrăina poporul de ce are el mai drag și sfânt: familia regală.

Toți aceia, care s-au saturat de stările neclare și nesigure de până acuma și care văd mântuirea economică și morală a neamului nostru în cel mai puternic partid ce-l avem au fost de față la această adunare.

După plecarea prefectului în aceeași sală s-a ținut și adunarea de constituire a partidului județean. După votarea în unanimitate a programului și statutului se purcede la constituirea comitetului județean al partidului liberal precum urmează:

Președinte: Alexandru Haliță, profesor de liceu și vicar; Vicepreședinți: Ioan Șerban, prefect pensionat; Dr. Teofil Tanco medic de circumscripție, Dr. Dionisiu Login avocat, Ioan Mihăilașiu, preot, și Iuliu Suceava preot. Secretar general: Emil Tișca, director de bancă; casier, Dr. Dumitru Hodor, avocat. Membri: președinții organizațiilor locale din comunele mai însemnate din județ.

Comitetul circumscripției locale Năsăud s-a constituit astfel: Președinte: Alexandru Haliță; Vicepreședinți: Ioan Șerban și Dr. Teofil Tanco; Secretar: Emil Tișca; Casier: Dr. Dumitru Hodor și 10 membri.

Comitetul circumscripției Bistrița: Președinte Dr. Dionisiu Login; Vicepreședinți: Ioan Mihăilașiu și Iuliu Suceava; Membri: Președinții organizațiilor locale din comunele mai mari.

Tot cu această ocaziune s-au fixat cu unanimitate și întru aplauzele unanime ale întregii asistențe, candidaturile oficioase ale partidului liberal: la Senat a fost candidat d-l Ioan Păcurariu, fost senator, iar la Cameră pentru circumscripția Năsăud d-l Vasile Meruțiu prof. univ. și pentru circumscripția Bistrița rămâne d-nul Ioan Pop, protopop.

Întreaga adunare cu discursurile cumpănite și fără prea multe promisiuni s-a ținut într-o atmosferă de un entuziasm de nedescris.

Izbucnirea spontană a uralelor la adresa noului prefect, fiul acestui ținut, pe care întreaga populație a județului îl cunoaște ca pe un valoros bărbat al ordinii și faptelor și de la a cărui mână tare așteaptă asanarea stărilor nesănătoase de azi, a fost totodată o caldă și sinceră manifestare de simpatie și alipire față de acel partid făuritor al României Mari, de la care cu toții așteptăm adevărata muncă de consolidare și așezare pe temelii solide a acestei țări.

Sursa: *Înfrățirea*, Cluj, anul II, 1922, nr. 443, p. 4.

Sângeorz-Băi ducându-și neputința

DR. DORIN DOLOGA

În ziarul *Săptămâna* nr. 32 din anul 1929 a fost publicat un articol care făcea o prezentare a celebrei stațiuni Sângeorz-Băi.

Anul 1929 – anul debutului crizei economice, nu se dezmințe în ceea ce privește starea tehnică a rețelei feroviare. Desigur, după Primul Război Mondial România întregită a trebuit să facă față unor multiple probleme și cheltuieli deosebit de mari. Uniformizarea monedei, administrativă, legislativă, a căilor ferate, determina faptul ca banii să nu mai ajungă și pentru zonele mărginașe. Starea rețelei feroviare descrisă în articol – „Hodoroaga de tren împinsă mai mult de vânt decât de puterea aburului, abia calcă trei kilometri pe oră. Totuși mergem, se vede că nu stăm pe loc, căci peste o jumătate de zi, cale ce s-ar parcurge într-o oră, ajungem la destinație”¹ - arată în primul rând neputința autorităților statului de a întreține infrastructura feroviară. Nu se poate crede că în vremurile bune ale Imperiului austro-ungar starea infrastructurii feroviare arăta în halul descris în articol. La această „culme” a funcționării s-a ajuns în primul rând din cauza lipsei de fonduri pentru întreținerea căii ferate, a gărilor, podurilor, lipsei de interes a autorităților statului, Ministerului Transporturilor, autorităților locale precum și din cauza indolenței personalului care trebuia să asigure buna întreținere și funcționare a căilor ferate.

În ceea ce privește accesarea în stațiune descrisă în articol – „Ne coborâm din tren și o armată întregă de „hotelieri” cu cămășile peste umeri ne asaltează cu oferta camerelor confortabile ce le posedă. Sângeorz-Băi, țara Elveției !. Un camion așteaptă vizitatorii. Luăm loc în el claie peste grămadă. Din lipsă de loc un jidan îmi pune pe cap boccea ce-l incomodează, o țărâncuță tânără își ridică fota de la spate și mi se așază în brațe, iar ultimele cufer ce nu încap deasupra camionului, își iau locul liniștite peste bățaturile picioarelor mele. Motorul răgâie, sughite înfundat, trăgându-și anevoie povara spre deal, la băi”² - în contextul totalului dezinteres, a lipsei de cunoștințe de specialitate în punerea în valoare a unui obiectiv turistic, a fost o aventură în adevăratul sens al cuvântului precum și o culme a improvizației și a indiferenței. Prima impresie pe care trebuie să o aibă un turist venit la tratament este cea privind felul în care arată gara, vagoanele și autobuzele care merg spre stațiune. Din articolul scris într-o notă veselă, dar critică, luăm cunoștință despre ceea ce nu ar fi trebuit să se facă.

„Primirea” turiștilor descrisă în articol – „De la marele hotel „Hebe” ne inundă proprietarii, arendații, chelnerii, chelnerițele, portarii, ober-ii, servitoarele și suntem duși pe sus, cu asalt, în camere. Două chelnerițe sunt pe cale să se încaiere, disputându-și întâietatea pentru ducerea bagajului meu: două gulere și o cămașă de noapte”³ - a fost absolut haotică și a demonstrat din plin, dacă mai era nevoie, lipsa de cunoștințe elementare în activitatea de turism, în cazul nostru medical.

Odată cazat, după ce-și revine din șocul primirii, autorul articolului rămâne neplăcut surprins de faptul că izvorul cu apă tămăduitoare nu avea debitul necesar, pentru că n-a fost cu-

¹ *Săptămâna*, nr. 32/1929, p. 2.

² *Ibidem*, p. 2.

³ *Ibidem*, p. 2.

DR. DORIN DOLOGA

rătat și întreținut – „Izvorul Tămăduirii – așa a fost botezat de descoperitorul lui – îmi lasă impresia că nu peste mult se va...tămădui de boala curgerii, izvorul fiind suferind de anemie cronică”.

În contextul aceleiași crase indiferențe, stațiunea impresionează prin necurătenie și neglijență, arată autorul articolului – „Sub umbra unui tei statuia zeiței Hebe și-a ascuns goliciunea sub o frântură de haină înverzită de ploi și umezeală. Abia se mai ține pe soclul de piatră. Vitregia vremurilor i-a scos mâinile din umeri, i-a ros nasul, urechile, lăsând-o să se sprijine într-un singur picior. A sosit timpul ca și zeița sănătății să aibă nevoie de reparații ! Primăria i-a construit un strand, o cutie mare de lemn, în care zeița își va răcori fierbințele în zilele călduroase”².

Efectele terapeutice ale apei minerale de la Sângeorz-Băi au fost demonstrate de-a lungul timpului, dar ele trebuiau folosite în strictă concordanță cu recomandările medicale, arată autorul articolului – „N-am venit pentru cură, însă în cele câteva zile ce voi sta aici, voi căuta să beneficiaz de miraculoasa apă pentru reparațiunile stomacului, bineînțeles în limitele prescripțiilor medicale. Intensificând cura în măsură invers proporțională cu timpul, aş risca să păţesc ca un popă din Techirghiol, care, părăndu-i-se lungi cele treizeci de zile, a stat în nămol zi şi noapte patru zile, iar în a cincea zi l-au înmormântat la mal”³. Deși stațiunea avea medici specializați, puțini din cei care ajungeau acolo respectau cu strictețe tratamentul. Faptul se datora nu numai lipsei de cunoștințe medicale generale, care trebuiau dobândite prin cunoștințe elementare de conduită. Acest lucru se datora nivelului scăzut de școlarizare și a calității modeste a cadrelor didactice, în condițiile unei lipse acute de personal didactic. „Accidente” în timpul tratamentului s-au întâmplat în multe cazuri. Această stare, a lipsei de cultură a cetățeanului de rând, din nefericire o întâlnim și astăzi. Deși nivelul învățământului a crescut, țara se confruntă cu o atitudine de frondă a cetățeanului „de pe stradă”, vis a vis de părerile specialiștilor. Există o tendință de a contesta tot ce vine de la specialiști sau de la autorități, boală de care suferim și acum. Stilul acesta, de a nu fi de acord cu „ce vine de sus”, de la autorități și de la specialiști, din câte ne dăm seama, vine dintr-un trecut caracterizat prin niște tare a comportamentului psihologic și social. Este absolut inexplicabil ca unele din tarele semnalate să se regăsească la aceeași dimensiune și în zilele noastre. Aceasta presupune în primul rând o lipsă totală de preocupare pentru identificarea și înlăturarea situațiilor negative care s-au manifestat. Acest lucru nu poate fi pus însă în exclusivitate numai pe seama deficiențelor din psihologia poporului român, ci și a incapacității noastre de a forma specialiști în domenii și a crea o atmosferă de emulație în jurul lor, de respect și considerație pentru cunoștințele și capacitățile lor în domeniu.

¹ *Ibidem*, p. 2.

² *Ibidem*, p. 2.

³ *Ibidem*, p. 2.

Băile „Hebe” Sângeorz-Băi

Stațiunea balneo-climaterică „Hebe” din Sângeorz-Băi (Năsăud) se află la sudul Bucovinei, la poalele și versantul de sud al munților Rodnei, care sunt o prelungire spre vest a Carpaților Răsăriteni, pe romantica vale a Someșului Mare, lângă linia ferată Cluj – Dej – Beclean - Rodna.

Stațiunea este înconjurată de dealuri și munți acoperiți cu păduri de fag, molid și brad, într-o regiune cu o vegetație bogată și variată, cu mult farmec și pitoresc.

Grație pădurilor de brad, regiunea este ozonificată cu bogăție și grație surselor minerale, stațiunea e bogată în emanațiuni de radii.

Stațiunea „Hebe” este la o altitudine de 451 m. cu orientare spre sud, deci la o climă dulce subalpină, ferită de praf și vânturi.

Toate aceste note caracteristice o fac propice de-a influența, în mod binefăcător, asupra întregului organism, cu raporturi excepționale de avantajoase pentru un tratament în plin aer și pentru helioterapie.

Sângeorz-Băi, proprietara stațiunii, este o comună rurală curat românească, cu 4.000 locuitori.

Șoseaua ce trece prin comună leagă direct Ardealul cu Bucovina, prin pasul Rodnei, peste muntele „Rotunda”.

Apele minerale naturale cloruro-sodice, bicarbonate „Hebe”, cele mai radioactive din România, sunt similare ca acțiune cu apele din Carlsbad și Vichy.

Apele „Hebe” sunt eficace în bolile stomacului, dispepsii primitive și secundare, hiperachilii gastrice, gastrite cronice hipostenice, hiperclorhidrii și ulcere gastro-duodenale; în boli intestinale: colite, constipații, în boli ale ficatului: congestii, scleroze, ciroze la început, în convalescențe după hepatită, ictere, în litiaza biliară și colecistite cronice, diabet, guta cronică, uricemii, litiaza renală și în toate manifestările anafilactice.

Ca stațiune climatică, beneficiază mult copiii anemici, clorotici, limfatici și cei cu diateză scrofuloasă.

Vizitatorii stațiunii sunt găzduiți în hoteluri, vile și case particulare unde se servesc și pensiuni întregi.

Datorită așezării sale, stațiunea noastră prezintă un farmec și un pitoresc deosebit, procurând vizitatorilor noștri excursii pe râurile Cormaia, Cormăița, Valea Tătarilor, Valea Măgurii, Valea Moldișului, Valea Vinului, etc, bogate în pășuni și lipani.

Amatorii de alpinism pot întreprinde ascensiuni la vârful Pietrosul și Ineu, cei mai înalți munți din împrejurime.

Printre vizitatorii sosiți în ultimul timp am remarcat pe următorii:

Din București: d-nele Gheorghiu Alexandrina, Țăgrădeanu, Stănescu, Gherman Zoe, Mateescu, Ana Neter, Elena Vasilescu, d-ra Nica Ana, și d-nii lt.-col. Traian Grigortz, C-tin Manciuc funcționar, Popescu Nicolae, Stănescu, Mihail Danciu, Țăgrădeanu, Nicolae Mateescu, Raftopol.

Din Cluj: d-na Colto Iulia, d-nii dr. Valeriu Pop, fost ministru; ing. Ciortea, maior Căpâlna Silviu, corp. VI Arm.; Tauffer Ludovic, insp. c. f. r.; preot prof. Patriciu Curea, Dumitru Dumitrescu prof. de conservator; Șohoreu George, profesor; Eugen Lazăr, Berbec Iuliu, șef de gară; Cesar Provianu, Fleșeriu Nicolae, Horvath Ioan, Horvath Lajos.

Din Oradea: d-nele dr. Cadar, Söbök Adalbert, Friedman și Colței Ioan.

BĂILE „HEBE“ SÂNGEORZ-BĂI

Din Iași: d-na Safta Serghii și d-nii Ionescu Ioan, Lefter Ioan, Vasile Mihai, Krapp Anton, Botez Mihai.

Din Timișoara: d-nele Flușu George, Budin Izidor Ana și d-l Hubert Iuliu și Petru Munteanu.

Din Târgu-Mureș: d-nele Henter Pavel, profesoară, Teresia Hesler și d-nii Cristoloveanu Ioan, medic veterinar; Tulea Ioan, Kocis Ioan.

Din Bistrița: d-na dr. Ciuta, d-na și dl. căpitan Negoită Nicolae, fam. maior Grigore Bălan, d-na și dl. căpitan Pușcariu Valeriu, fam. dr. Leon Scridon, dl. dr. Müller medic, dl. dr. Halberg Iuliu avocat.

Din Arad: d-nii Constantin Popa și Eugen Mladin.

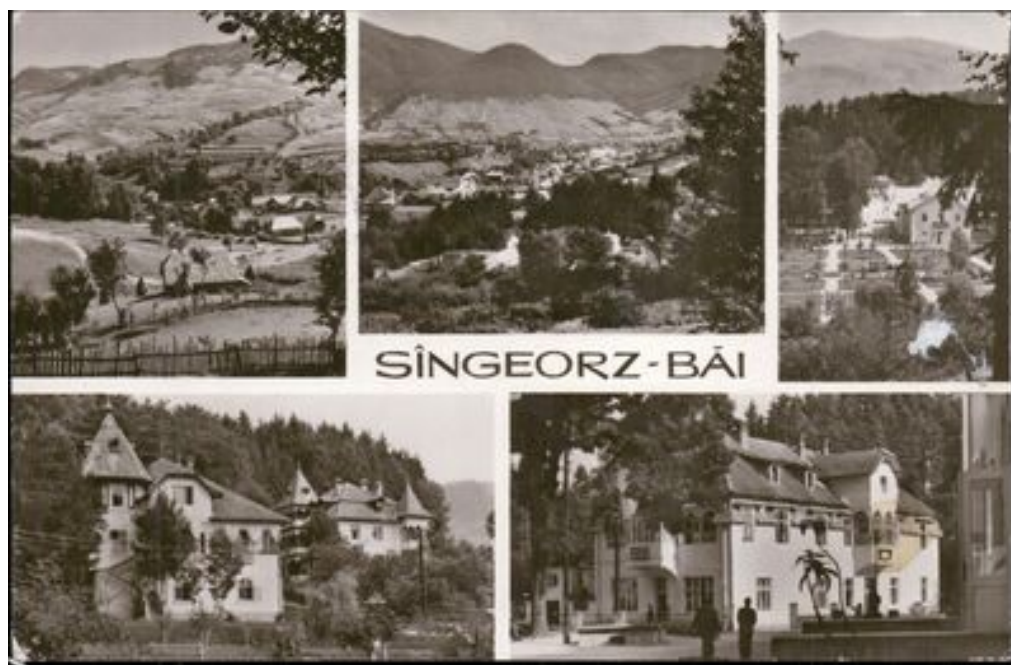
Din Uioara: d-nele Fodor și Eugenia Sóder, dl. Iosif Sabo funcționar.

Din Aleșd: d-nii Stern Ignat, Weis Vilmos și Iosif Iacobfi.

Din Dej: d-nii maior Munteanu Constantin și locot. Filip C.

Din alte localități: d-na Augusta Fodor (Ocna-Mureș), d-na Maria Greb (Zlatna), d-na Rozalia dr. Radu (Târnova), d-na Vovrig Elena (Jucul de Jos), d-na Margareta Krauss (Rășcani), d-na Esfira Valkelman Blank (Cetatea Albă), d-ra Drăghici Maria funcționară (Chișinău), dl. Moga Nicolae funcționar (Salonta-Mare), dl. Andreiu Emil șef de gară (Deda), dl. Mataringa Petru (Lugoj), dl. Ioan Aleman pensionar (Sibiu), fam. prof. Emil Mărcușiu (Năsăud), dl. Pop Alexandru preot (Căptăleu), dl. Iliman Calistrat pensionar (Suceava).

Sursa: *Universul*, București, anul 50, 1933, nr. 187, p. 12.

DIN GRANIȚĂ

Rodna Veche – 2 mai 1887

Aproape de izvoarele Someșului Mare, în Carpații nordici ai Transilvaniei, ocolită de toate părțile de dealuri și de munți, zace opidul Rodna Veche care, prin situațiunea sa, reprezenta în miniatură o fidelă icoană a Transilvaniei.

Precum Ardealul e ocolit de toate părțile de munți, chiar și așa și opidul nostru, precum Ardealul, e locuit în majoritate de români, așa și opidul nostru; precum majoritatea populațiunii Ardealului o formează agricultorii și economii de vite, așa și opidul nostru, precum Ardealul e avut de pășuni grase, agri fructiferi, ape bune dulci și ape minerale, arbori de tot soiul, așa și opidul nostru, precum Ardealul, nutrește la sânul său pe lângă vechii moșneni, care formează majoritatea populațiunii, încă multe soiuri de oameni de neam eterogen, așa și opidul nostru, precum Ardealul, ne arată la tot pasul și ruinele locuințelor vechilor locuitori, așa și opidul nostru e acoperit de ruine care, expus vremii, acoperite de azuriul cer, adesea se posomorește și necruțat de nemilosul dinte al timpului, care distruge toate, în mânia tuturor furtunilor, li-e jale să se bage în pământ și să dispară dinaintea ochilor celui ce le admiră.

Iată deci, de ce zisei că opidul nostru este un Ardeal în miniatură! Toate limbile ce se vorbesc în Ardeal se vorbesc și aici și cine vrea să poată trăi aici, trebuie să învețe românește, care e limba de conversațiune a acestui opid, precum e și a Ardealului. Dar în timpul din urmă, la toate oficiile de aici se folosește limba maghiară, atât la judecătoria de cerc, câtă și la pretură, ba chiar și la primăria opidană, deși mulțimea nu știe decât românește, ba și din străini sunt, care, de-ar uita româneasca, în graiul mamei lor nu s-ar putea înțelege.

Biserici sunt două, una română greco-catolică și alta pentru străini, romano-catolică, pe lângă acestea mai au jidanii o mică sinagogă în casa rabinului. Școli sunt două, una a românilor, care sunt în majoritate, și aceasta are doi învățători, aici e limba de propunere cea română. Statul încă își are aici o școală cu trei învățători și o învățătoareasă. Școala de stat e în edificiile de unde au scos acuși vreo zece ani pe elevii de român cu învățători cu tot. Azi ar valora 20.000 fl. și valorează, dar nu mai sunt ale noastre, nu mai sunt posesiunea celor ce purtară arma aproape o sută de ani spre a muri cu ea în mână apărând interesele patriei și ale tronului, nu, azi sunt posesiunea altora. Românii din Rodna au edificiul fiscal slăbuț și cu scumpetea asta mare cu greu cred că vor putea face altul mai corespunzător. Și sângeră inima bieților. Români bine simțitori trecând pe lângă școala de stat și văzându-o atâta de pompoasă și în posesiunea altora, acea școală care numai cu câțiva ani mai înainte era a lor, iar azi este înstrăinată pe când ei, vechii români locuitorii băștinași, să fie siliți a-și face alta, că cine știe, mâine poimăine să fie iară scoși și din aceea! Văzându-le astea, vrând nevrând, îți vin în minte vorbele poetului Eminescu:

Vai de biet român săracul
Că-napoi tot dă ca racul!
De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-sa
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate!...

Rodna Veche – 2 mai 1887

Ziua de 1 mai a fost pentru poporul din Rodna zi de bucurie, eroul acestei zile este părintele Gherasim Domide, tânărul nostru preot. Iată cum s-a întâmplat:

Noi, vechii locuitori ai acestui opid, am avută paroh pe fie iertatul Clement Lupșaiu, un bătrân demn de toată stima, acela care, între alte multe bune și frumoase, introduse în acest ținut cultivarea cucuruzului, care pe aici dă întremătura principală, și la până la ultima respirație (17 ianuarie a. c. când repausa în etate de 79 ani, după ce păstori acesta popor peste 50 de ani) și fu zice, până la ultima respirație un păstor vrednic și un român declarat. După trecerea domnului paroh la cele eterne, poporul credincios se adună cu mic, cu mare și făcu o rugare către Prea Veneratul Ordinariat Episcopesc de Gherla, cerând să le dea de paroh pe tânărul preot Gherasim Domide, care funcționase deja 6 ani de zile ca cooperador pe lângă bătrânul paroh local. Iar acel Prea Venerat Ordinariat luă în dreaptă socotință cererea noastră și cu data de 2 aprilie binevoi a denumi pe părintele Gherasim Domide de următor al fie iertatului paroh. Poporul se bucură la sosirea acestei știri și de abia așteaptă să vină timpul introducerii în noul oficiu a scumpului lor preot.

În ultima zi a lui aprilie, st. n., de către seară, se auzi prin opid știrea, că Reverendisimul domn Gregoriu Moisil, vicarul Rodnei care își are reședința în Năsăud, a venit să îndeplinească ceremonia acestui act. Furnicau oamenii voioși pe străzi, încoace și încolo, tot grupe-grupe, când colo către ora opt se face o unică grupă în piață, înaintea primăriei opidane, și de acolo pleca în ordinea cea mai bună, în frunte cu muzica din Bistrița, cu lampioane și cu facle, și înaintează după marșul „Trecerea Dunării” către casa parohială. Acolo se opresc, muzica mai cântă o arie, apoi un june român ține o frumoasă cuvântare iubitului preot, la care acela-i răspunde în termenii cei mai aleși. După aceea muzica mai intonează o cântare și convoiul pleacă la ale sale, mângâiat că și-a putut descoperi stima și iubirea față de viitorul părinte sufletesc¹.

A doua zi, Duminică la 1 Mai st. n., fiind zi senină, vedeam venind de prin satele vecine preoții și onoratorii, ici călări, colo-n trăsuri, până după ora 9. Atunci intrară în biserică, care era îndesită de popor. Nimeni nu voia în acea zi a absentei de la biserică, nici chiar străinii.

Era impunător a vedea la sfântul altar al Domnului pe venerabilul părinte Moisil, înalt, cărunt, ca un patriarh al vechiului testament, celebrând în mijlocul părinților preoți: Groze din Maieru, Balu din Ilva Mare, Filipoi din Rodna Nouă, Sohorca din Sângeorgiu și viitorul nostru paroh.

Toată inteligența de aici fu de față, împreună cu tot poporul, care nu absentează niciodată în Duminici și sărbători, necum de la slujbă, dar nici de la vecernie. De asemenea au fost de față doamnele și domnișoarele, fără deosebire de naționalitate.

După îndeplinirea serviciului divin, venerabilul părinte vicar Moisil predică despre chemarea preotului și încă atât de pătrunzător, încât putea să vadă oricine că din inimă sunt ieșite cele zise, nu numai din minte.

După aceea introduse pe părintele Domide în noul post, îi dădu cheia și lăsă a se citi prin părintele Sohorca decretul episcopesc, prin care părintele Domide e întărit în noul post.

În fine, îi mai înprospăta venerabilul părinte Moisil în memorie chemarea preotului, apoi se ivi tânărul părinte în ușa împărătească a altarului și rosti o cuvântare, care ar trebui să o învețe de-a rostul fiecare preot și după ea să-și conformeze conduita sa. Promis-a solemn părintele Domide, în fața poporului și înaintea lui Dumnezeu, că își va da năzuința să fie un adevărat păstor sufletesc și demn următor al fie iertatului său antecesor și a stors o șiroaie de lacrimi cu această predică rostită din „visteria inimii celei bune”, lacrimi a stors părintele Domide nu numai de la femei - ca mai debile - ci și de la bărbați, și toți i-am admirat curajul cu care ni se dă cu totul nouă, abnegațiunea cu care promite că va lupta pentru noi. Și noi îl credem bucuros, că va fi așa, după cum trebuie să fie, ba suntem convinși, că nu ne înșelăm în speranțele noastre, nu

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul L, 1887, nr. 100, p. 2-3.

Rodna Veche – 2 mai 1887

ne putem înșela, căci suntem convinși, că va fi preotul adevărat și învățătorul nostru, cu noi va fi în bine și în rău, cu noi la bucurii și dureri, cu noi în luptă față cu declarații dușmani ai bisericii și națiunii, cu noi până la ultima respirație, fără de noi nicăieri, noi fără ele nici în un loc. Și iată ce ne îndeamnă, să ne punem toată speranța, toată încrederea în dânsul, iată pentru ce față de dânsul suntem cu totul fără rezervă.

E de aici, din opidul nostru, e fratele, neamul și amicul nostru, a studiat la școlile noastre, la școli românești în Năsăud, unde a fost tot primul eminent. Așadar, el numai român bun poate fi, căci încă mai nici unul nu ne-a înșelat din cei ieșiți din acestea școli.

După facerea examenului de maturitate și-a făcut la miliție anul de voluntar, unde dimpreună cu vărul și colegul său de studii Pamfilie Grapini, azi preot cooperador în Rodna Nouă, făcu examenul de ofițer pentru armata c. r. prin ce document, că nu fuge de muncă, că românul pe toate terenurile știe să fie om și, prin urmare, multă onoare a făcut neamului românesc. Împlinindu-și anul de voluntar, merse dimpreună cu vărul său Pamfilie la teologie, după absolvirea căreia veniă ambii la vetrele părintești, unul ca preot cooperador în Rodna Veche și altul în Rodna Nouă. În timpul cât a fost cooperador lângă părintele Lupșaiu a dat dovezile cele mai strălucite despre ceea ce poate și ce vrea să facă, prin ce moralmente ne-a silit, ne-a obligat să-l rugăm să rămână la noi pe veci. Iată de ce am rugată așadar pe Venerabilul Ordinariat să ni-l dea, iată de ce avem o speranță atât de neclătită în dânsul!

La orele 11 și jumătate se termină slujba, la care au luat parte vreo 700 de oameni. Inteligența, domni și doamne, intră în casa parohială spre a gratula d-lui Domide. Nu trecu însă o jumătate de oră și iată că tot poporul, ce fusese la biserică, veni înaintea casei parohiale, în frunte cu notarul Zaharie Pop care, în numele poporului, ură mulți și fericiți ani noului paroh, iar părintele Domide răspunsă cu afabilitate-i cunoscută și spre mângâierea tuturor. Când rosti vorbele „al vostru sunt, căutați-mă ziua și noaptea, ușa mea nu va fi închisă înaintea niciunui din voi, de necazurile voastre nu mă voi ascunde, de bucuriile voastre nu voi fugi, puneți-vă încrederea în mine, precum mi-o pună eu în voi, sinceri să ne fim unul altuia și să ne conducem cu bunăvoință...”, atunci nu i se mai auzi glasul, poporul erupse în numeroase strigări de „Să trăiască”, apoi se duse la ale sale în ordinea cea mai bună.

Cu această ocaziune părintele Domide ne invită la un prânz comun, prânz la care au participat peste 80 persoane, câte adică avură loc în cele trei odăi mari ale casei parohiale. Între alții au fost de față d-nii: Gregoriu Moisil vicarul din Năsăud, distinsul botanist Florian, cavalier de Porcius, vice căpitan emerit și membru al Academiei Române; apoi d-nii: Kovács, jude la judecătoria cercuală din loc, Solymosi, sub-jude tot aici, Isip, protojude la pretură, Kürschner, sub-jude la pretură, Dr. Alexi, profesor în Năsăud, învățătorii de la școala de stat și de la cea română din loc, preoții care ajutară la serviciul divin, apoi părintele Zapra, preot romano-catolic, părintele Grapini din Rodna Nouă, medicul din loc, apotecariul, etc.

După terminarea mesei, la care s-au rostit mai multe toaste, ne luarăm adio de la scumpul prieten și demnul paroh.

În fine, mai amintesc că d-l Domide a primit, cu ocaziunea introducerii sale în parohie, numeroase telegrame de felicitare, mai vârtos din Năsăud și alte părți, ceea ce e o dovadă, că domni-sa se bucură de simpatiile și încrederea tuturor.

Dea Dumnezeu ca toate comunele să aibă preoți ca al nostru, preoți cu carte și cu omenie, preoți cu învățătură și caracter. Iar scumpului nostru părinte Domide îi zicem și pe astă cale: La mulți ani fericiți în mijlocul nostru! Fii domnul și iubitul nostru păstor și învățător, iar noi vom fi blânda ta turmă, care nu te va părăsi nici un minut, convinși fiind că numai la pășunea cea bună ne vei conduce! Să trăiești, părintele nostru, omul nostru!

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul L, 1887, nr. 101, p. 3.

Vizita elevilor refugiați

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Elevii cei mai buni ai celor 400.000 refugiați ardeleni, au fost aduși zilele trecute în Capitală de către Comisariatul General al Refugiaților pentru fi premiați și ajuturați.

Gestul de a se apleca asupra adolescenței lor înflorită sub ursita unei zodii vitrege este, fără îndoială, de o înaltă semnificație morală și națională. Ajutoarele și cuvântul bun pentru acești copii chinuiți de necazuri noi, dar mângâiați de credințe vechi, sunt busole menite să-i îndrume pe cărările vieții.

Izolați de patima furnicarului pripit și zilelor de acum, în tihna înaltă a bibliotecilor și sălilor de învățământ, sufletul acestor elevi și studenți se înșiruie însă în același front al luptei ardeleni, alături de ceilalți refugiați transilvani, ca plopii pe marginea drumului în istorie - unii mai tineri alții mai bătrâni - dar cu aceleași porniri în zbuciumul crengilor și cu același zvon de frunză tremurată.

*

Strânși într-un mănunchi, uniți prin îndemnul aceluiași gânduri de întoarcere, legați prin puterea aceluiași suflet de tânăr ce crede puternic nu mai în dreptate, apropiați prin sărăcia și nevoile lor, aceste odrasle ale refugiaților treceau timid și cuminți, ca un convoi cernit al durerilor noastre al tuturor. Aveau sub braț volumele primite ca premiu și caietele cu notițe pe marginea cărora s-au căznit un an întreg, iar în inimi icoana copilăriei satului lăsat undeva departe, oază de amintire...

*

Din copiii aceștia ai nimănui - mulți veniți singuri peste MEJDIE, rupți conștient de dumnezeiescul lor entuziasm de lângă mângâierea caldă a părinților lăsați dincolo să tânjească în deznădejdea singurătății - trebuie să creștem bărbați ce nu știu să îngenuncheze demnitatea, îndrăzneți, care să nu cunoască decât drumul drept al luptei dezrobirii pământurilor străbune...

*

Și asta nu se poate face decât purtând prin țară această icoană vie a Ardealului, ducându-i prin locurile mari ale neamului nostru, unde a încremenit strălucirea în zid de așezământ voivodal, în mănăstirile ridicate după victorii, ori în cetățile înălțate către nemurirea veacurilor.

*

În vreme ce dincolo un tineret străin trece în cete mari pe uliți cântând imnuri pe care noi cei mai în vârstă la știm: în vreme ce studențimea STRĂINĂ se organizează în „ligi”; să nu uităm că tot ACOLO, ascuns într-o mansardă de student român surghiunit, tremură între pereții casei - deasupra unei pagini de veche carte românească - cântecul tăgănat al satelor; că un neam întreg trăiește prin sufletul lui, și sufletul neamului e cu el...

... Am privit lung șirul elevilor refugiați de la școlile secundare din țară. Aveau ochii mari, deschiși de cumințenie, dar în mâinile lor mici strângeau nu știu ce mânie aspră.

Mergea alături de ei întreg neamul ce va face în curând să-și împlinească destinul...

Sursa: *Curentul*, București, anul XVI, 1943, nr. 5536, p. 3.

Presa secolului 20

SĂPTĂMÂNA din 1928

Valea Bârgăului – Sângeorz-Băi – Ilva Mare – Sângeorzu Nou – Ragla –
Dumitrița -Năsăud – Bistrița – Josenii Bârgăului

ICU CRĂCIUN

Pe prima pagină a periodicului „Săptămâna”, „gazetă economică-culturală a orașelor Bistrița și Năsăud” (an. I, nr. 20, din 11 august 1928), ce apărea la Bistrița, citim articolul „Generația de mâne”, semnat de prof. Ștefan Lupu și „Nouă ani dela ocuparea Budapestei”, semnat de prof. Anchidim Partene.

- În acest număr citim și ultima parte din „Istoria și monografia comunelor din Valea Bârgăului” de Il. Bosga.

- La rubrica „Știri din Bistrița” citim că „Automobilul Nr. 136 din Bistrița, condus de proprietarul Rudolf Fortleff, pe când trecea prin com. *Sângeorz-Băi* a lovit pe d-nele Sporn Dora și Zalis Solomon Avram din Bistrița, cauzându-le leziuni ușoare. Accidentul se datorește faptului că șoferul n’a putut opri la timp mașina”.

- Din această rubrică mai aflăm că „În pădurea com. *Ilva-Mare*, din cauza unui incendiu, izbucnit nu se știe din care cauză, a ars 3 jughere de pădure”.

- De asemenea, „În com. *Sângeorzu-Nou* un incendiu a distrus grajdurile locuitorului Berger Ioan. Pagubele se urcă la suma de Lei 50000”.

- Mai citim că „Duminică, 29 Iulie, a avut loc petrecerea de vară dată de tinerimea română din *Ragla* și jur, în sala hotelului din *Dumitrița* [...] Meritul reușitei revine comitetului aranjator în frunte cu d-nii Traian Trăsneu, stud. în științe, și V. Cotoc, teolog. Venitul curat a fost destinat fondului înființării unei biblioteci în *Ragla*”.

- Din rubrica „Știri din Năsăud” aflăm că „Toți membrii corpului didactic sunt convocați la conferințele generale, care se vor ține în zilele de 3, 4 și 5 Septemvrie a. c. în localul școlii „Vasile Nașcu” din Năsăud [...] Absentarea membrilor corpului didactic dela aceste conferințe se va pedepsi aspru”.

- În continuare, sunt publicate „Condițiile de admitere în școala de arte și meserii din *Năsăud* pe exercițiul anului școlar 1928/29”.

- La rubrica „Știri diverse” citim, printre altele, că „Doi copii au fost carbonizați de trăsnet în comuna Oasele (n.n., actualmente comuna Rădăuți, din jud. Galați). Victimele au fost găsite de un țăran care trecea pe acolo”.

- Din acest număr mai aflăm că „La jocurile olimpice din Amsterdam, România a ocupat locul al III-lea la săritura în lungime cu 7,50 m prin sportmanul nostru bistrițan Anton Csegezi”.

- Mai citim că „Episcopia parohială anunță că în ziua de 25 august 1928 la ora 19, se va ține în comuna *Josenii-Bârgăului* licitație publică pentru esarândarea localului de prăvălie și crâșmă, proprietatea parohiei pe termen de 3 ani, începând cu 1 Septemvrie a. c. Prețul strigării anual este 24000 Lei”.

- Nu lipsesc rubricile: „Politica internă”, „Politica externă”, „Cooperatiste”, „Rubrica plugarului”.

ICU CRĂCIUN

Năsăud – Sângeorz-Băi – Bistrița

Hebdomadarul „Săptămâna”, „gazetă economică-culturală a orașelor Bistrița și Năsăud” (an. I, nr. 39, din 22 decembrie 1928), ce apărea la Bistrița, se deschide cu un text, semnat de redacția acestui periodic, intitulat „Nașterea Domnului” și o „Colindă”, necuprinsă în multe antologii cu această variantă. În spiritul marii sărbători, prof. Ion Tomuța scrie articolul „Puterea Credinței”. În continuare, prof. G. Ionescu publică textul „Au trecut 10 ani” de când armatele române au intrat în Cluj, „aducând în medievals și posomorâta cetate libertate și viață nouă”.

*Din rubrica „Știri din Bistrița” aflăm că la alegerile de senatori, în Năsăud, a fost ales „d-l Dr. Nicolae Rogneanu, avocat în Năsăud, candidat pe lista național-țărănistă”. „La alegerea de senator pentru consiliul județean și consiliile comunale [...] a fost declarat ales d-l Adrian Oțoiu, director la Banca Centrală din Cluj, care, cu această ocazie, a donat suma de 1000 (una mie) Lei în folosul elevilor orfane dela școala profesională din Bistrița”.

*Mai aflăm că „D-l Alexandru Roșca, profesor la liceul „Al. Odobescu” din loc, a fost numit asistent la Facultatea de științe dela Universitatea din Cernăuți”.

*Mai citim că „Dl. inginer Emil Buia de la M. L. P. Serviciul Apelor Satu-Mare Reg. XI-a, de loc din Sângeorzul-Român, [...] și-a luat doctoratul în ingineria civilă la Universitatea din Bologna (Italia)”.

*De asemenea, „Societatea sportivă „Gloria” aranjează în ziua de 5 Ianuarie 1929 un bal mascat și costumat în sala *Gewerbeverein* [...]. Comitetul a luat toate măsurile ca la acest bal să nu intre decât lume bună [...]. Venitul curat este destinat pentru procurarea de rechizite sportive”.

*Iar „Societatea artistică-literară „Liviu Rebreanu” din Bistrița aranjează în aceeași sală o serată artistică-literară în 6 Ianuarie 1929, urmată de bal. Se va reprezenta „Seara cea grozavă” de Leopold Kampf și dialogul „Țiganul la târgul de vite” de Speranță”.

*Un articol interesant, intitulat „Omul și animalele”, publică G. Rusu, președintele Reuniunii Meseriașilor Români din Bistrița.

*Iată și un anunț „plăcut”, bacovian, din acest număr: „Institut funebral, / Wilhelm Scholtes, proprietari Csallner & Bako, se oferă pentru înmormântări, transporturi de cadavre și exumații. Mare alegere în sicrii de metal, stejar și brad. Articole pentru întinderi dela cea mai efină până la cea mai luxoasă executare. Cununi, petele etc. – Decorațiuni simple până la cele mai pompoase. – Prețuri reduse. – Serviciu atent și prompt. – Tâmplărie proprie”.

Nu lipsește rubrica „Colțul vesel” cu glume despre preoți și dascălii lor.

Învățătorul Ștefan Pop

IONICĂ SCRIDON

S-a născut în anul 1907, la 13 august, fiind al 7-lea copil din cei 9 ai lui Grigore Pop și Maria, născută Bogolin. La vârsta de 7 ani a pășit pragul școlii primare, învățând primele 4 clase în satul natal, apoi la Năsăud trei clase de liceu, după care, trece la Școala Normală din Năsăud, iar ultimul an îl face la Școala Normală din Tg. Mureș. Își ia examenul de diplomă și va sluji în primii ani la școlile din Măgura Ilvei- Arșița și Valea Vinului. Se transferă la școala din localitatea de origine (1939) fiind un apreciat dascăl și luminător al consătenilor săi, vreme de 30 de ani (1939-1969) până la pensionare.

În anul 1934 se căsătorește cu tânăra învățătoare Ioana Ilieș din Feldru, întemeind o familie frumoasă și binecuvântată cu 9 copii vrednici (Septimiu, Ștefan-Uțu, Virgil, Grigore, Ligia, Mircea, Tiberiu, Vasile și Patriciu) toți absolvenți ai cursurilor universitare, cu posturi de răspundere în diverse domenii. Dintre aceștia, 5 au murit la o vârstă destul de tânără.

A făcut parte din generația de aur a învățământului din perioada interbelică și apoi după al doilea război mondial onorându-și cu devotament și competență misiunea pentru care s-a dedicat, ca un excepțional educator.

Imaginea adevărată a acestui mare dascăl ne-o reamintește regretatul prof. universitar dr. Gavril Scridon, care i-a fost elev, asemănându-l cu „Domnul Trandafir”. În cuvântul domniei sale la înmormântarea învățătorului Ștefan Pop, l-a prezentat astfel: „Era grav, poate aspru, dar nu dur; în dosul severității se ascundea întotdeauna căldura dragostei față de noi, copiii, dorința de a ne pregăti temeinic pentru viață. Era o asprime gândită, izvorând dintr-un program de viață - acela de a da și a forma cât mai bine omul. Era o disciplină parcă prelungită din spiritul vechilor grăniceri. Severitatea era dreaptă, era a unui părinte care-și iubește copiii fără să-și trădeze prea mult sentimentele”.

Încă de la începutul vocației sale de învățător a condus corul Căminului Cultural format din 40-60 de membri (1935-1940, cu întrerupere, 1940-1944, apoi, 1945-1961), organizat pe patru voci, prezentând programe artistice la sediul acesteia și în Ilva Mică, Maieru, Rodna, Livezile, Bistrița. A susținut un concert cu prilejul dezvelirii bustului lui Vasile Nașcu (6 octombrie 1947) și la inaugurarea noului local al Căminului Cultural (1949-1955). Ștefan Pop, împreună cu Iuliu Pop, a înființat un muzeu sătesc (1936), adunând din comună 40 de obiecte donate ori cumpărate, din care 29 au ajuns la Muzeul Năsăudean. Biblioteca, înființată în 1933, a devenit comunală în 1959 și număra peste 10.000 volume și peste 1.000 cititori permanenți. De asemenea, Căminul Cultural, dispunând de un aparat de proiecție cu grup electrogen (1959), de buna funcționare a acestuia s-a ocupat învățătorul Ștefan Pop.

A trecut la cele veșnice la data de 16 august 1979, după o bogată și rodnică activitate dar, cum spunea Gavril Scridon în cuvântul intitulat „La moartea unui mare dascăl”: „Ștefan Pop nu e mort, e numai dus. El trăiește în noi, în familia sa frumoasă, în larga familie a satului căreia i-a fost un statornic și entuziast dascăl”. Drept recunoștință, sătenii i-au atribuit căminului cultural din Feldru numele inimosului învățător și om de cultură Ștefan Pop.

Notă: personalitatea învățătorului Ștefan Pop a fost evocată de prof. Elena Anisie Stratulat (Feldru) într-un articol publicat în „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. VI, Bistrița, 2001, p. 91-94.

IONICĂ SCRIDON

Învățătorul Ștefan Pop în mijlocul unor elevi

Fotografia provine din arhiva personală a autorului

COMUNISM

Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco-catolice de stare civilă (1889)

DR. ALEXANDRU DĂRĂBAN

Toți locuitorii din Sângeorz-Băi care au fost trecut din „oficiu” la ortodoxie, născuți în anul 1889, cărora li s-au aplicat în registrele parohiale greco-catolice de stare civilă ștampila „Trecut la Biserica Ortodoxă Română la 21 octombrie 1948” ar fi avut vârsta de 59 ani.

Nr. crt.	Numele și prenumele celui născut	Data nașterii	Numele părinților
1.	Maxim Șpaimoc	15 ianuarie	Vasile și Maria ¹
2.	Saveta Anisie	16 ianuarie	Gavrilă și Ana ²
3.	Paramon Marica	20 ianuarie	Iacob și Irina ³
4.	Emanoil Cristureanu	27 ianuarie	Casian și Saveta ⁴
5.	Macedon Șpaimoc	4 februarie	Leon și Floarea ⁵
6.	Saveta Buga	22 februarie	George și Senea ⁶
7.	Simion Mogin (Lupșor)	28 februarie	Andrei și Cătălina ⁷
8.	Teodor Isip	28 februarie	Ioan și Ana ⁸
9.	Alexiu Rusu	13 martie	Nechita și Pelagia ⁹
10.	Ioan Petri	17 martie	Iacob și Ioana ¹⁰
11.	Maria Cârceu	17 martie	Alexandru și Ioana ¹¹

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANBN), fond Colecția registre parohiale de stare civilă, Matricula botezaților din parohia St. Georgiu (1879-1890), f. 110 (v.) – 111 (f.), poz. 4.

² SJANBN, f. 110 (v.) – 111 (f.), poz. 7.

³ SJANBN, f. 110 (v.) – 111 (f.), poz. 11.

⁴ SJANBN, f. 110 (v.) – 111 (f.), poz. 12.

⁵ SJANBN, f. 110 (v.) – 111 (f.), poz. 14.

⁶ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 18.

⁷ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 19.

⁸ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 20.

⁹ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 23.

¹⁰ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 24.

¹¹ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 25.

***Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele
parohiale greco-catolice de stare civilă (1889)***

12.	Alexandru (Flore) Sfrengu	18 martie	Leon și Ioana ¹
13	Flore Lăcătuș	25 martie	Ioan și Firoana ²
14	Gavrilă Neamțiu	1 aprilie	Andrei și Maria ³
15	Maria Costan	2 aprilie	Tănase și Sofia ⁴
16	Flore Miron	8 aprilie	Larion și Cătălina ⁵
17	Ana Jarda	18 aprilie	Simion și Luciana ⁶
18	Aurel Șorobetea	19 aprilie	Vartolomeu și Anastasia ⁷
19	Maria Treancă	25 aprilie	George și Paraschiva ⁸
20	Costan Lupoai	1 mai	Grigore și Ioana ⁹
21	Ioan Andronesi	6 mai	Donise și Ana ¹⁰
22	Hermina Musteață	6 mai	Grigore și Maria ¹¹
23	Saveta Șot	18 mai	Larion și Paraschiva ¹²
24	Cătălina Gabor	19 mai	George și Ileana ¹³
25	Varvara Ionel	20 mai	Casian și Ioana ¹⁴
26	Elena Huluduc	30 mai	Timoftei și Maria ¹⁵
27	Emil Sohorca	2 iunie	Ioan și Maria ¹⁶
28	Paraschiva Buia	3 iunie	Ioan și Cătălina ¹⁷
29	Sofia Costan (Fălcer)	6 iunie	Mihăilă și Trifilia ¹⁸
30	Ioana Haliță	18 aprilie	Iacob și ... ¹⁹
31	Ioan Râmbulea	19 iunie	Ilie și Ioana ²⁰
32	Senia Buia	24 iunie	Ioan și Irina ²¹
33	Saveta Râmbulea	1 iulie	Moise și Ioana ²²
34	Ioan Morariu	2 iulie	Dumitru și Ana ²³
35	Lucreția Lazar	2 iulie	Ilie și Ioana ²⁴

¹ SJANBN, f. 111 (v.) – 112 (f.), poz. 26.

² SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 28.

³ SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 32.

⁴ SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 33.

⁵ SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 35.

⁶ SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 36.

⁷ SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 37.

⁸ SJANBN, f. 112 (v.) – 113 (f.), poz. 38.

⁹ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 39.

¹⁰ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 40.

¹¹ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 41.

¹² SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 42.

¹³ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 43.

¹⁴ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 44.

¹⁵ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 45.

¹⁶ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 46.

¹⁷ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 47.

¹⁸ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 49.

¹⁹ SJANBN, f. 113 (v.) – 114 (f.), poz. 50.

²⁰ SJANBN, f. 114 (v.) – 115 (f.), poz. 52.

²¹ SJANBN, f. 114 (v.) – 115 (f.), poz. 55.

²² SJANBN, f. 114 (v.) – 115 (f.), poz. 58.

²³ SJANBN, f. 114 (v.) – 115 (f.), poz. 60.

²⁴ SJANBN, f. 114 (v.) – 115 (f.), poz. 61.

Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco-catolice de stare civilă (1889)

36	Maria Gagea	2 iulie	Donisă și Paraschiva ¹
37	Fevronia Strugariu	3 iulie	Ioana Strugariu, fată căzută ²
38	Lucreția Anton	9 iulie	Ioan și Ana ³
39	Maria Șteopoaie	15 iulie	Emil și Nastasia ⁴
40	Macedon Șpicil	15 iulie	Donisă și Maria ⁵
41	Macedon Șpaimoc	15 iulie	Procopiu și Irina ⁶
42	Macedon Gabor	17 iulie	Sever și Ana ⁷
43	Cătălina Joă	18 iulie	Gavrilă și Saveta ⁸
44	Cătălina Solovestru	18 iulie	Mitrofan și Firoana ⁹
45	Raveca Rățoi	28 iulie	Ioan și Matroana ¹⁰
46	Grigore Varvari	3 august	Filip și Firoana ¹¹
47	Ana Pop	11 august	Emanoil și Todora ¹²
48	Maria Pop	11 august	Ioan și Floarea ¹³
49	Macedon Adam	12 august	Ioan și Saveta ¹⁴
50	Maxim Ciobotariu	17 august	George și Dochia ¹⁵
51	Saveta Bulța	18 august	Alexa și Ioana ¹⁶
56	Saveta Șpaimoc	18 august	Vasile și Maria ¹⁷
57	Cătălina Varvari	28 august	Alexandru și Maria ¹⁸
58	Raveca Dărăban	1 septembrie	Vincentiu și Nastasia ¹⁹
59	Ioan Lupșor	8 septembrie	Maxim și Senia ²⁰
60	Nicolau Jarda (Lupaș)	16 septembrie	Toader și Maria ²¹
61	Maria Gagea	6 octombrie	Nistor și Ioana ²²
62	Saveta Jarda	6 octombrie	Ioan și Ioana ²³

¹ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 62.

² SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 63.

³ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 66.

⁴ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 67.

⁵ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 68.

⁶ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 69.

⁷ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 70.

⁸ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 71.

⁹ SJANBN, f. 115 (v.) – 116 (f.), poz. 72.

¹⁰ SJANBN, f. 116 (v.) – 117 (f.), poz. 77.

¹¹ SJANBN, f. 116 (v.) – 117 (f.), poz. 78.

¹² SJANBN, f. 116 (v.) – 117 (f.), poz. 80.

¹³ SJANBN, f. 116 (v.) – 117 (f.), poz. 81.

¹⁴ SJANBN, f. 116 (v.) – 117 (f.), poz. 82.

¹⁵ SJANBN, f. 116 (v.) – 117 (f.), poz. 84.

¹⁶ SJANBN, f. 117 (v.) – 118 (f.), poz. 86.

¹⁷ SJANBN, f. 117 (v.) – 118 (f.), poz. 87.

¹⁸ SJANBN, f. 117 (v.) – 118 (f.), poz. 93.

¹⁹ SJANBN, f. 117 (v.) – 118 (f.), poz. 95.

²⁰ SJANBN, f. 117 (v.) – 118 (f.), poz. 97.

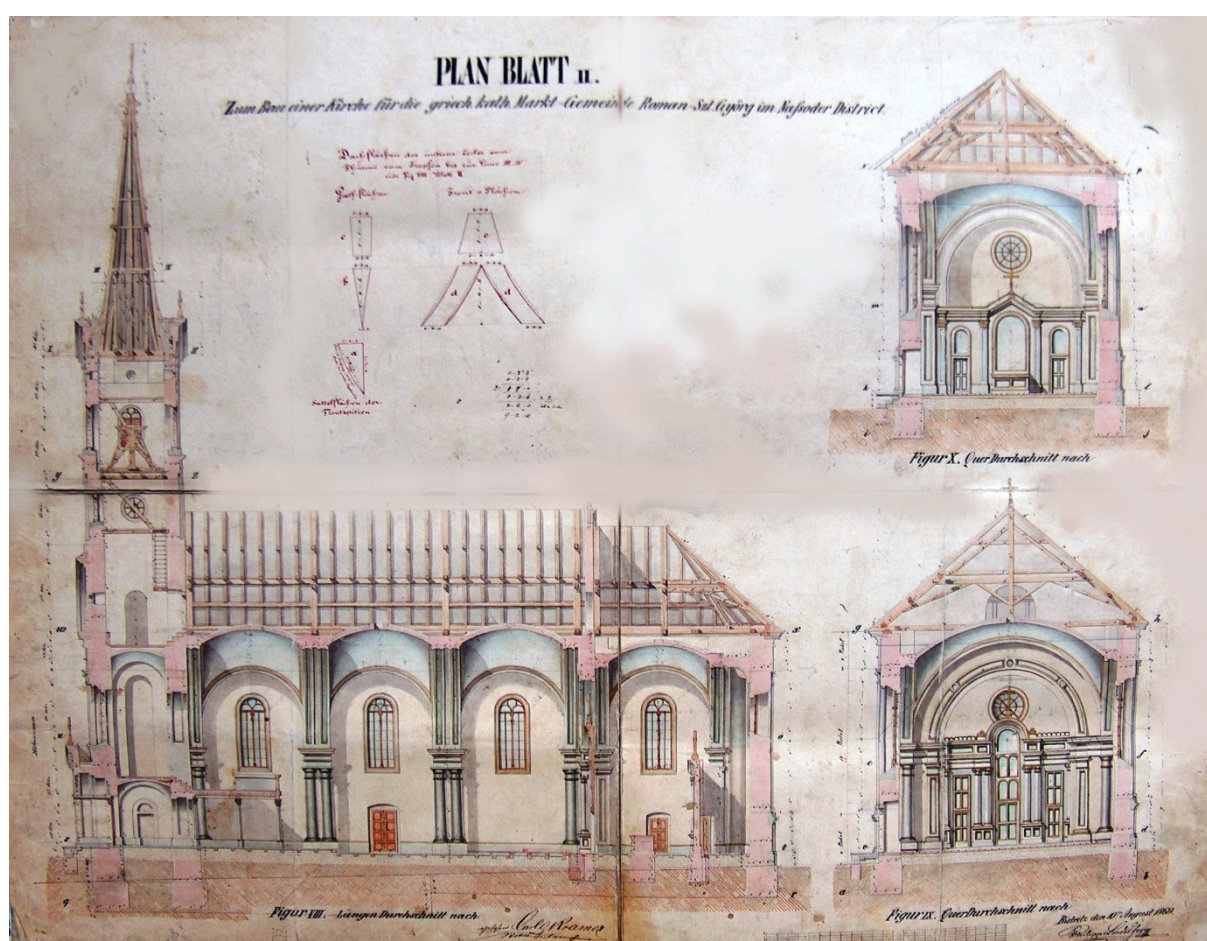
²¹ SJANBN, f. 118 (v.) – 119 (f.), poz. 99.

²² SJANBN, f. 118 (v.) – 119 (f.), poz. 106.

²³ SJANBN, f. 118 (v.) – 119 (f.), poz. 107.

Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco-catolice de stare civilă (1889)

63	Alexandru Pop	28 octombrie	Artene și Ana ¹
64	Costan Măriuş	1 noiembrie	Ilie și Ana ²
65	Maxim Hâruța (Costan)	14 noiembrie	Alexandru și Mărina ³
66	Ioana Puițau	15 noiembrie	Costan și Raveca ⁴
67	Maria Algeorge	20 noiembrie	Ioan și Saveta ⁵
68	Mărina Alexi	6 decembrie	Simion și Ioana ⁶
69	Ioan Andresi (Bența)	3 decembrie	Vlase și Ana ⁷
70	Ana Oanea	10 decembrie	Samson și Maria ⁸
71	Cătălina Jarda	18 decembrie	Donisă și Ioana ⁹

¹ SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 111.

² SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 112.

³ SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 116.

⁴ SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 117.

⁵ SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 119.

⁶ SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 120.

⁷ SJANBN, f. 119 (v.) – 120 (f.), poz. 121.

⁸ SJANBN, f. 120 (v.) – 121 (f.), poz. 122.

⁹ SJANBN, f. 120 (v.) – 121 (f.), poz. 124.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229